

ЕКОНОМІЧНИЙ ОГЛЯД

ТОВАРНО-РИНОЧНЕ ПОДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА 1925 — 26 ГОСПОДАРЧИЙ РІК

Цей рік починається чималим піднесенням всього народного господарства України — і промисловості і сільського господарства — в зв'язку з гарним урожаєм. Іде відбудовчий процес на обох полюсах народного господарства республіки.

Збільшення купівельної спроможності селянства, міського населення і самої промисловості, що споживає сировину, цілком забезпечує таку місткість внутрішнього ринку, яка потрібна для збуту збільшеного подання товарних мас.

Але цей відбудовчий процес має свої перешкоди, які полягають в диспропорції відбудування окремих галузів народного господарства, що і є причиною товарового голоду. Ми маємо більший відсоток відбудування сільського господарства, як рівняти до передвоєнного часу, ніж промисловості; це видно з таких даних Ц.С.У. та ВРНГ, що стосуються до України:

Збір хліба перед війною	1.003 міль. й	100 ⁰ / ₀ .
„ „ 1925 року	1.049 „	103 ⁰ / ₀ .
Огульна продукція великої промисловості перед війною	1.100 передвоєнн. карб.	100 ⁰ / ₀ .
„ „ 1925 р.	977 „	89 ⁰ / ₀ .

Наведені дані наочно ілюструють, що в великій промисловості маємо відсталий зріст проти сільського господарства, і в цім причина нинішнього товарового голоду. Цим ми зовсім не встановлюємо, що товарний дефіцит, як показує таблиця, становить 10-13%. З таким розміром дефіциту легко справився-б наш імпорт. Дефіцит промислових товарів багато більший в наслідок суворого контингентування довозу товарів чужоземного походження, а головне в наслідок того, що по всіх інших галузях української промисловості ми маємо багато менший зріст, ніж у великій трестованій промисловості. Тимчасом, як товарова маса великої трестованої промисловості майже подвоїться проти торішнього року, в державній місцевій вона збільшиться на 44%, а в кооперативній і приватній — ще менше.

Великий зріст трестованої промисловості пояснюється більшим розміром її фінансування, що іде на відбудування основного капіталу. Фінансування всіх інших галузів промисловості значно менше.

Що до контрагентів, що служать товаро-провідниками трестованої промисловості, то цього року має бути збільшена роль кооперативі і приватного торгового апарату, коштом зниження питомої ваги державного торгового апарату.

Так через держоргани є думка реалізувати 54,2% товарів проти 71,5% минулого року, через кооперацію — 23,8% проти 19,2% в минулому, через приватний апарат — 12% проти 9,3%.

Що до продажних цін, то промплан на цей операційний рік передбачає знижку на продукції республіканської промисловості пересічно на 8%, а на місцевій на 7%.

Промплан передбачає збільшити цього року відсотки реалізації на українському ринку до 69% (проти 65% минулого року). З неукраїнських ринків збуту республіканської промисловості найважливіші є центральний район, південний схід і північний Кавказ.

А. Товарове подання трестованої промисловості України ми наводимо по окремих товарах, з економічним аналізом перспектив і розмірів збуту протягом всього 1925 — 26 господарського року.

1. Вугілля. Великий зріст народного господарства, як у секторі сільського господарства, так і в промисловості, відповідно збільшить споживання вугілля цього операційного року. Цей зріст на обох полюсах народного господарства, загалом, викличе поширення і обороту вантажів.

В наслідок того транспорт поглине більшу кількість палива. От ті головніші чинники, які створюють сприятливу кон'юнктуру збуту вугілля.

Криза збуту вугілля, що існувала в середині 1924/25 року, минула і цей рік буде сприяти чималому поширенню збуту вугілля.

В даному випадку обчислюємо тільки вугілля, що йде на ринок.

На 1925 — 26 рік збут вугілля, згідно з затверженою від Цугпрому програмою, обчислений на 805 міль. пуд. (проти 510,8 минулого року), що при цій установленій від Цугпрому (17½ коп. за пуд) становить суму 140,8 міль. крб.

Проти фактичного збуту минулого року цей розмір дасть збільшення на 58%.

Між споживачами збут вугілля розподіляється так: плановий (залізниця, водний транспорт, морвід, військвід, військпром) — 38%, комерційний (промисловість, комунальні господарства міст, Наркомати, експорт та ин.) 62%. По районах збут на підставі даних минулих літ, розподіляється так: на Україну з Кримом припадає 50%, на РСФРР — 38% і на інші країни 20%.

2. Залізна руда. 1925 — 26 господарського року передбачається добути залізної руди 164 міль. пудів, що проти минулого року (76 міль. пуд.) становить збільшення на 88 міль. пуд. або на 116%, і 30 міль. пудів манганової (марганцевої) руди, що переходить видобуток минулого року (22 міль. пудів) на 8 міль. пуд. або на 36%. Збут різних руд 1925 — 26 господарчого року перебільшить видобуток і поглине запаси, що остались від минулого року. Згідно з даними ВРНГ збут руд дасть суму 24,7 міль. крб.

Показана сума збуту проти збуту минулого року більша на 12,2 міль. карб. або на 97%. Перспективи збуту руди протягом 1925 — 26 господарчого року, в умовах загального піднесення народного господарства і перш за все металургійної промисловости, дуже сприятливі. Заявки, що є від внутрішнього і зовнішнього ринку, вже перевищують назначений річний збут і створюють становище, при якому реалізація буде відбуватися в умовах недостачі цього роду продукції. Головні ринки збуту — український (головно Південсталь) та закордонний. Передбачається реалізувати на зовнішньому ринку залізної руди 10% і манганової 50%.

3. Чавун, залізо, сталь. На 1925/26 господарський рік збут цих товарів, згідно з даними Південстали, обчислений на 207,1 міль. карб.

Проти збуту минулого року ця сума більша на 105%. В умовах товарного голоду на метали вся продукція безумовно буде реалізована цілком.

За матеріялами Наркомвноторга, попит села на металотовари 1925/26 господарчого року буде дуже великий і перевищить споживання минулого року майже в 4 рази. Відомостей про розмір попиту від інших споживачів нема, через те нема змоги повно з'ясувати весь сподіваний попит. Є підстава гадати, що попит на показані метали перебільшить їх подання.

Це можна підтвердити ще от чим. Згідно з даними Південстали, заявок зроблено на 126,7 міль. пудів. А товарова маса продукції 1925/26 господарчого року становитиме тільки 88,7 міль. пуд. Отже, по тих тільки заявках, що вже є в портфелі треста, попит не буде задоволений на дуже велику суму — 38,0 міль. пуд. На підставі цих даних подання Південстали дасть тільки 70% виявленого попиту з боку великих споживачів її продукції. Коли ж додати до цього попит, що досі (8 жовтня) не виявлений і буде заявлений пізніше, то відсоток задоволення попиту продукцією Південстали (70%) ще більше зменшиться.

4. Коксобензолні товари. Цього року, з ростом таких галузів промисловости, як кам'яновугільна й металургійна, буде дуже збільшене коксування вугілля. На цій базисі поширеної продукції коксу головно й побудовано поширену продукційну програму показаних товарів цього року.

Згідно з даними Коксобензолу на 1925/26 господарчий рік збут показаних вище товарів обчислений (за продажними цінами) на 10,3 міль. карб.

Ця сума збуту переходить збут минулого року на 5,3 міль. карб., або на 102%. Минулого року фактичний збут виявився в сумі 5,0 міль. карб., при запродажах на 8,8 міль. карб. Ця ненасиченість буде і цього року.

За відомостями, що ми маємо за минулий рік, збут коксобензолу по окремих ринках розподілявся так (в %):

Український	45%
Центр. промрайон РСФРР	33%
Інші республіки СРСР	17%

Покупцями, що споживають продукцію коксобензолу, є головно держустанови, на які припадає 98% всього збуту.

5. **Машини.** Коли перше, в періоді відбудування народного господарства, ми констатували розвиток легкої індустрії, то тепер почався період бурхливого зросту важкої індустрії, найбільше в частині будування машин.

Промисловий план південного мастресту передбачає велике поширення продукції машин цього року з огляду на виявлене збільшення платіжоспроможного попиту, як від державних планових замовців, держпромисловості (що споживають 90% продукції трестів), так і непланових.

Поширення, назначене на цей рік, наочно виявляється з одєї таблиці:

Роки	Продукція в міль. карб.
1923/24	24,4
1924/25	34,2
1925/26	64,6

Згідно з даними ВРНГ на 1925/26 господарський рік збут машин обчислений на суму 60,9 міль. карб., що буде вносити 94% всієї виробленої товарої маси. Проти фактичного збуту минулого року, збут цього року збільшиться на 34,6 міль. карб. або на 16%.

6. **Сільсько-господарські машини.** Відсутність закордонного довозу с.-г. машин протягом кількох минулих літ, відбудування сільського господарства і добрий врожай 1925-го року — ось ті головні фактори, які визначають місткість ринку с.-г. машин на 1925/26 господарський рік.

Місткість ринку СРСР на цей рік обчислена на 100—90 міль. карб. (згідно з даними Держплану); українське будування сільсько-господарських машин задовольнить попит на 50%, інші республіки на 30% і довіз з інших країн на решту 20%.

Український трест сільсько-господарського машинного будівництва (У.Т.С.М.) грає велику роль в царині продукції сільсько-господарських машин не тільки на Україні, але й по всім Союзу Р.С.Р., даючи коло 50% всього союзного випуску.

1925—26 господарський рік дає колосальний зріст продукції показаних товарів, що видно із таких даних. Вироблено машин за останні роки:

1923/24	12,8 міль. карб.
1924/25	26,3 " "
1925/26	45,0 " "

Збут с.-г. машин протягом цього року, згідно з даними ВРНГ, визначений в розмірі їх продукції, цеб-то на 45,0 міль. карб.

Проти збуту минулого року це дає збільшення на 19,0 міль. карб., або на 42% У.Т.С.М. реалізує 45% своєї продукції на українському ринку, а решту 55% — на ринку інших республік СРСР.

Що до українського ринку, то його вимоги, обчислені на суму 45,0 міль. карб. (за даними держплану УСРР) УТСМ задовольнить тільки на 45%, зважаючи на розподіл його збуту по ринках.

За обчисленнями НКВТ зазначена річна потреба в 45 міль. карб. буде задоволена в розмірі 38 міль. карб., або на 84%.

Отже цього року збут сільсько-господарських машин, в зв'язку з збільшенням місткості ринку буде відбуватися в умовах дефіциту, не вважаючи на імпорт в розмірі 16 міль. карб.

7. **Електро-технічні вироби.** Кон'юнктура в царині збуту електро-технічних виробів, вироблюваних на Україні, була сприятлива протягом багатьох літ. Електрофікація промисловості, робітничих кварталів, великих промислових центрів і зростання комунального господарства українських міст — створюють великий попит на ці товари, попит, який далеко не може задовольнити внутрішня продукція. Зріст потреб і розвиток електрофікації перегають поширення внутрішньої продукції, дарма що останнє іде швидче від багатьох галузів промисловості.

Через це збут електротехнічних виробів протягом 1925/26 року не тільки забезпечений, але буде відбуватися в умовах навіть часткової ненасиченості ринку.

Згідно з даними українського представництва електричного тресту центрального району (ЕТЦР), збут електротехнічних товарів української продукції досягне цього року суми 14,5 міль. карб.

Ця сума збуту виявляє велике поширення продукції названих товарів в цьому році і проти минулого року дає збільшення на 7,0 міль. карб. або на 93%.

Електротехнічна промисловість СРСР нині уряджена так, що окремі заводи виробляють не все потрібне для електричного устаткування, а тільки окремі частини. Українські заводи (ОК та Артема) виробляють електро-машини і електро-фаянсові часті, а заводи РСФРР — електричні машини, кабелі, провона, шнур, арматурні лампи то що. Заводи теж розкидані по окремих республіках.

Тим і пояснюється, що коло 60% нашої продукції іде в інші республіки СРСР і коло 40% приходить відти. Довіз з інших країн через суворе контингентування незначний і становить тільки 5%.

8. Різні металічні товари. Тут маємо на увазі продукцію двох трестів: Харківський металотресту і заводу „Інтернаціонал“.

Харківський металотрест виробляє головно устаткування цукроварень і легкі машини: велосипеди й велочасті, металічні сита і інші металічні вироби. Перспективи збуту укладаються сприятливо. Напр., для машино-будівельної групи в портфелі треста в вже замовлень на 40% всієї продукції, що-ж до велосипедів, то потреба ринку багато перевищує розмір їх продукції.

Розподіл збуту металотресту на 1925/26 рік між окремими ринками роззначений так (в %):

Україна	60%
Центральні райони РСФРР	31%
Інші райони СРСР	9%

Завод Інтернаціонал виробляє головно цвяхи, дріт, телеграфні часті та ин. Збут цих товарів при великій збільшенні місткості ринку треба вважати за цілком забезпечений. Головні ринки (за матеріалами минулого року) українські, що забрали 67% всієї продукції, решта (33%) падають за межі України.

Протягом 1925/26 госп. року збут названих товарів двох трестів дасть суму згідно з даними ВРНГ) — 7,0 м. л. карб.

Проти збуту минулого року маємо збільшення на 2,1 м. л. крб. або на 43%.

9. Мука. В зв'язку з добрим урожаєм на хліб, Укрмут в 1925/26 господарчому році дуже збільшить продукцію і збут муки проти минулого року.

Правда, в момент уложення торгплану склалася несприятлива кон'юнктура для заготування хліба в наслідок причин, освітлених вище (в розділі: Подання сільського господарства“). Проте поширена річна продукційна програма Укрмуту хоч і збудована на реальній базі, може бути виконана в першому кварталі з де-якими варіаціями в сторону зменшення.

Продукційна програма Укрмуту на 1925/26 р. передбачає збут різних сортів муки (включаючи і грис і послід) в розмірі 43,0 м. л. пуд. проти 15,0 м. л. пудів минулого року.

Річне споживання хліба для міського населення України обчислене на 60 м. л. пуд., лічачи 5 м. душ міського населення по 12 пудів на душу (обчислення хлібного відділу Н. К. В. Т.). Приймаючи це обчислення, ми установляємо, що Укрмут, реалізуючи 55% загального збуту на Україні, задовольнить потреби міського споживача приблизно на 40%. Така питомо вага Укрмуту на мучному ринку українських міст цілком достатня, щоб відограти основну роль в справі урегулювання цін на муку.

Збут Укрмуту протягом цього госп. року в розмірі 43,0 м. л. пуд., переведений на гроші, дасть суму 71,0 м. л. крб.

Ця товарова маса буде розміщена між окремими ринками так (в %):

на українському ринку	55%
в центр.-споживчому районі РСФРР	30%
в північно-західному краї	7%
на Кавказі	3%
на чужоземному ринку	5%

10. Цукор. Поширення засівної площі і добрий врожай 1925 року на цукрові буряки виявляться і в значному збільшенні продукції цукру. Продукція цукру в 1925/26 році цілком задовольнить потреби внутрішнього ринку (57 м. л. пуд.) і дасть можливість експортувати його в східні країни, де ми рік від року повинні відновляти нашу передвоенну роль — монополіста цукру на цих ринках. Проти минулого року — року часткового імпорту — цей рік, навпаки, буде не тільки бездефіцитним, але навіть дозволить експортувати приблизно 3,0 м. л. пудів.

Продукція цукру цього господарчого року (згідно з даними цукротресту) виявляться в кількості 61,3 м. п., з яких на заводи, що знаходяться на території України, припадає 49,6 м. л. пуд. і на заводи РСФРР — 11,7 м. л. пуд.

Згідно з даними Цукротресту протягом 1925—26 госп. року буде продано цукру на внутрішньому ринку СРСР — 57 міль. пуд. (УСРР — 13,5 міль. пуд.), на зовнішньому — 3,0 м. п., а всього 60 міль. пудів. Українська цукрова промисловість дасть 80% цілого річного збуту, тобто 48,0 міль. пуд., що в грошах вносить 523,0 міль. карб.

11. Сіль. Український сільний ринок протягом останніх років не зазнав особливих хитань ні що до попиту, ні що до подання з огляду на специфічні риночні властивості цього товару в умовах українського життя. Подушна і інші норми споживання соли не можуть взагалі гостро коливатися і знаходяться порівняно стабільному становищі.

Згідно з даними ВРНГ два соляних трести (Укрсільтрест і Славсільтрест) мають збуту 1925/26 господарського року 33 міль. пуд., що дає суму 12,6 міль. карб.

Проти фактичного збуту минулого року це дає збільшення на 14%.

Місткість сільного ринку України на 1925/26 р. обчислена за матеріалами НКВТ на 18 м. п.; 4 міль. пудів мають бути експортовані в інші країни решта загальної кількості збуту припадає цілком на Р. С. Ф. Р. Р.

12. Махорка. Недостача махорчаної сировини минулого року не дала можливості цілком задовольнити потреби внутрішнього ринку, особливо в другому кварталі минулого року. Цей рік починається для махорчаної промисловості (що до сировини) щасливіше. Гаданий збір сировини по всім Союзі 1925/26 госп. року збільшується проти минулого року з 2.750 т. п. до 5.000 т. п. або на 89%, в тім числі на Україні з 1.600 т. десятин до 2.500 т. д. або на 56%. Що до потреби ринку, то вона обчислена на півні Союз на 3.200 т. ящиків, а продукується 3.000 т. ящиків. Таким чином створюється умови, в яких поширена продукція буде зrealізована цілком.

Промисловий план Махортресту на цей рік, з огляду на з'ясовані обставини, передбачає продукцію махорки для палення 847 тис. ящиків і махорки нюхати. 13 т. ящиків, а разом 860 тис. ящиків, що дає збільшення проти минулого року на 43%. Слідом за збільшенням продукції більше і збут, що буде вносити 836 т. ящ. махорки на палення і 14 т. на нюхання. В грошах, за даними ВРНГ, збут обчислений на 15,8 міль. карб.

Питома вага Укрмахоротресту на союзному ринку (що потребує 3.200 т. ящ.) може бути визначена в 27—30%. Що до українського ринку, то він цього року буде потребувати 672 т. ящ. (обчислення Промислового відділу Наркомвнуторгу) і цей попит Махортрест задовольнить на 67%, бо він тільки 53% своєї продукції збуває Україні, а решту — РСФРР. Таким чином укр. ринок задовольняє головню махортрест, державна місцева промисловість (Черкаська фабрика) і дуже малою мірою приватна промисловість, що, головню, вивозить свою продукцію на Північ, залишаючи на Україні дуже малий відсоток своєї продукції.

13. Тютюн, папіроси, гільзи. Брак тютюнової сировини і високі ціни на ринку трохи гальмували зріст продукції української тютюнової промисловості минулого року. Проблема сировини на цей рік розв'язана щасливо. Врожай тютюнової сировини 1925 року дає збільшення на 100% проти минулого року і наситивши цілком сировинною нашу тютюнову промисловість, дозволить вийти на зовнішній ринок з пропозицією 200 т. п. сировини.

Промисловий план Укртютюнтресту передбачає продукцію на цей рік 5.060 м. папірос, 66 2 тон тютюну в пачках і 500 міль. гільз, що вносить 128% фактичного вироблення торішнього року. Протягом 1925/26 госп. р. збут продукції Укртютюнтресту досягне суми, згідно з даними В. Р. Н. Г. 28,6 міль. карб. або 99% всієї товарової маси. Проти фактичного збуту минулого року це дає збільшення на 3,3 міль. карб. або на 12%.

Вказаний розмір (12%) збільшення збуту проти минулого року є цілком недостатній, бо збільшення попиту на ці товари від „села“ і „міста“ дасть далеко більший відсоток.

14. Рослинні масла, макуха, масл. фарби, мило. На 1925/26 госп. рік збут цих товарів Укрмаслотрест (згідно з даними ВРНГ) обчислює на 10,6 міль. карб.

Проти фактичного збуту минулого року це дає збільшення на 4,2 м. р. або на 65%. Збуту цю продукцію протягом року не буде тяжко, бо 41,4% всієї товарної маси передбачається експортувати в інші часті Союзу і за кордон. Та кількість, що останется, навряд чи покриє потребу українського ринку і можна навіть сподіватися появу невеликого голоду на ці товари.

15. Спирт, горілка, настоянка, наливки. Горілячана промисловість 1925/26 операційного року, в зв'язку з випуском на продаж 40⁰ горілячаних виробів і

зниженням продажної ціни, увійде в нову фазу свого розвитку, тому різко збільшується розмір пролукції спирту як по всьому СРСР, так і на Україні.

З загальної кількості, що має бути викурена в цілому СРСР 860.000.000⁰ спирту — на Україну припадає 200.662.000⁰, цеб-то питома вага України в спиртовій промисловості СРСР вносить 23,3%. Викурення показаної кількості на Україні розподіляється поміж окремими виробниками так:

Завод Укрдержспирту	111.662.000 ⁰	або 55,8%
„ Сахаротресту	73.500.000 ⁰	„ 36,8%
„ місцевої промисловості	16.000.000 ⁰	„ 7,4%

Отже, питома вага Укрдержспирту становить що до України 55,8% і що до СРСР — 12,9%.

На 1925 — 26 госп. рік збут спиртових виробів згідно з даними ВРНГ обчислений на суму 63,1 міль. карб., що проти збуту минулого року дає збільшення на 35,5 міль. карб. або на 130%. Показане збільшення збуту буде удвоє більше, бо ціну знижено на 50%. А кількісне порівняння дає збільшення коло 250% і цей показчик треба вважати за правдивіший. Наша гадка така, що зріст збуту фактично буде ще більший проти показаного. Є підстава думати, що Спиртотрест недообчислив розміру збуту на цей рік. До такого великого збільшення споживання показаних товарів спричиняються такі моменти, що будуть повною мірою діяти протягом цього року:

- 1) збільшення купівельної сили сільського й міського населення,
- 2) зниження продажних цін і збільшення градусу кріпости,
- 3) більше споживання спирту в промисловості для технічних потреб і
- 4) експорт, передбачуваний в розмірі 10 000 000⁰ або 5% цілої продукції.

17. Шкіра. Цього року утворюються дуже добрі перспективи для збуту продукції Укршкіртресту. Це залежить з одного боку від збільшення купівельної сили сільського й міського ринків, з другого — від того, що на укр. ринку немає достатнього подання від шкіряної промисловості.

Недостача шкіряної сировини буде прикро відчуватися в цьому періоді, бо селянство, поповнюючи свої череди, стримується продавати худобу і шкіряну сировину.

Поширена річна продукційна програма Укршкіртресту, обчислена на довіз шкір. сировини на суму 16,6 міль. карб. і взуттєвого і шкіряного устаткування на суму 1,1 міль. карб. (в тім числі і устаткування великої фабрики взуття в м. Харкові), передбачає продукцію різних шкіряних товарів: підшви — на 1.122 тис. р., хрому 6.000 тис. фут. і мостів'я 92 тис. п., що в грошах становить 52,1 міль. карб.

Протягом всього 1925 — 26 госп. року збут шкіри досягне суми 51,7 міль. карб. що становить 99% всієї товарової маси.

Проти фактичного збуту минулого року це дає збільшення на 17,4 міль. карб. або 50%.

Як і минулих літ, так особливо цього року, не буде ставати шкіряних товарів з тої простої причини, що їх у нас виробляється кількість недостатню, щоб задовольнити потреби. Потреба цього товару серед міського і сільського населення зростає швидче, ніж продукція. Досить сказати, що місткість сільського ринку виросла проти минулого року на 90%, а продукція Укршкіртреста ледве збільшилася на 60%. Коментарі в цім випадку зайві.

З матеріалів за минулі роки видно, що Укршкіртрест збуває на Україні тільки 58% своєї продукції — решту вивозиться до РСФРР. Зіставляючи місткість шкіряного ринку і збут, доводиться констатувати, що ринок може бути насичений тільки на 50 — 55%.

Те, чого бракує для поного насити ринку, тільки частково можна поповнити довозом з-за кордону та РСФРР.

17. Папір, картон. Маємо з одного боку великі запаси сировини (ганчір'я, соломки й деревини), з другого боку потреби внутрішнього ринку союзна паперова промисловість задовольняє далеко недостатньо, отже конче треба поширити її продукцію не тільки через збільшене навантаження, але й будівництвом нових заводів.

Зріст потреби на папір далеко переганяє зріст внутрішньої продукції і наш довіз в цій частині має тенденцію збільшуватися, доходючи до 50% всієї союзної промисловості.

Українська паперова промисловість займає найбільше місце серед союзної, її питома вага хитається коло 6 — 7%.

На 1925 — 26 госп. рік збут Укрпапіртресту обчислений на 1282 тис. пуд. паперу й картону, що в грошах вносить, згідно з даними ВРНГ 7,6 міль. карб.

Проти фактичного збуту минулого року це дає збільшення на 0,9 міль. карб. або на 10⁰/₀.

Після сказаного не доводиться спинятися на тім, що республіканська паперова промисловість дуже слабо задовольняє український ринок; до того ж збут її по районах СРСР розподіляється не вигідно, а саме (в ⁰/₀ ⁰/₀):

Україна	67
Центр. район РСФРР	18
Південно-східний рай	15

В цій парині треба подбати, щоб Укрпапїртрест постачав Україні більше паперових товарів. Адже Україна в далеко більшій мірі відчуває „паперовий голод“, аніж центральний район РСФРР.

18. Хемічні товари. В розпорядження НКВТ до моменту складення торг. плану не надійшло досить авторитетних матеріялів, які дали б можливість судити про міру наичености українського ринку хемічними товарами. Тільки на підставі загальних даних та відомостей з місць можна сказати, що у нас по багатьох окружних центрах відчувається нестача хемічних товарів. І продукція цього роду товарів зростає багато поволіше, ніж попит на них, що весь час збільшуєт ся.

В даному разі обчислене подання з боку Хемвугіля та Укрвїбухзавода, яких збут протягом цілого 1925/26 господарчого року досягне суми 42,1 міль. карб., що проти збуту минулого року становить збільшення на 95⁰/₀.

Та хоч як сильно збільшується збут різних хемічних товарів, проте він далеко не задовольнить попиту на них. Оскільки подання є недостатнє, покажемо в частині продукції Хемвугля, на яку з показаного річного збуту (42,1 міль. карб.) припадає 95⁰/₀.

Потреба ринку, як можна судити з заявок торгових відділів, що є в портфелі тресту, на 1 півріччя буде задоволена не більше, як на 45 — 50⁰/₀. Так на кальциновану соду заявки відділів тресту становлять 35 000 тон, а трест може дати всього 14.000 тон, каустичної соди треба коло 19.000 тон, а трест може дати 9 000 тон. Вимоги на сірчану кислоту досягають 28.000 тон, а трест може дати всього 10.000 тон. Попит на бікарбонат і хлорне вапно трест може покрити на 70 — 75⁰/₀.

Головні і ринки збуту хем. товарів названих трестів є Україна й інші республіки СРСР; незначну роль відіграє чужоземний ринок, як видно з оцих даних про розподіл збуту цих товарів по окремих ринках (в ⁰/₀ ⁰/₀):

Україна	39,7
Інші республіки СССР	56,7 ¹⁾
„ країни	3,6

Отже більше як половина всього збуту української хемічної промисловости падає на позаукраїнські ринки, тимчасом, як український ринок періодично, сезонно, відчуває гостру нестачу окремих товарів масового споживання.

19. Скло, пляшки. Широка кампанія житлобудівництва буде цього року не тільки в місті, але і в селі, що й викликає значний попит на скло на шибки. Попит на всілякі пляшки, як і на тару також має бути великий, з огляду на кількосне збільшення товарів. Досить показати на попит від великого споживача пляшок Укрдержспирту, якого збут збільшується на 250⁰/₀ цього року проти минулого року, щоб приблизно уявити перспективи попиту.

Продукція цих товарів зосереджена в трестах Хемвугіль, Порцелян-фаянс-скло, яких збут на 1925 — 26 рік обчислений (за даними ВРНГ) на 8,3 міль. карб.

Проти збуту минулого року це становить збільшення на 80⁰/₀.

Великий розмір збуту, що передбачається на цей рік, цілком реальний, бо попит, з причин з'ясованих вище, буде дуже великий. А як порівняти збільшення попиту на пляшану тару від Укрдержспирту (230⁰/₀) із збільшенням подання проти минулого року (80⁰/₀), то можна сподіватися навіть дефіциту на ці товари.

В кожному разі безперечно, що дефіцит на скло й пляшки цього року буде. Сказане в достатній мірі потверджують дані Хемвугілля, одного з могутніх виробників цих товарів. В портфелі тресту є заявок від торгових відділів на 1-ше півріччя стільки, що продукція за цей період навряд чи задовольнить попит на пляшки на 64⁰/₀, а на просте скло тільки на 46⁰/₀.

¹⁾ Такий розмір збуту згідно з даними Хемвугіля назначений до експорту на 1925 — 26 рік.

Брак матеріалів не дає цілком уявити собі збут названих товарів на окремих ринках. Згідно з даними Укрпорцелян-фаянс-скла розподіл збуту між окремими ринками має бути такий:

Україна	50
РСФРР	10
Зах. Край	3
Південно-Східний Край	30
Інші	7

20. Порцеляново-фаянсові вироби. Продукція цих товарів на Україні цілком зосереджена в підприємствах, що об'єднує Укрпорцелянтрест; питома вага останнього в загально-союзному масштабі продукції порцеляново-фаянсових виробів становить 32%.

Брак відповідних даних не дає змоги судити про міру насиченості українського ринку в минулому і про потрібну кількість на цей рік.

Збут зазначених товарів на 1925 — 26 господарський рік обчислений (згідно з даними Порцелянтресту) на 8,0 міль. карб.

Проти збуту минулого року це дає розмірно невелике збільшення всього на 10%.

За матеріалами названого тресту розподіл річного збуту по окремих ринках має бути такий (у %):

Україна	34
РСФРР	23
Зах. Край	10
Південно-Східний Край	23
Інші	10

21. Лісові матеріали. Згідно з даними українських товарних бірж на самій Україні продано різних лісових матеріалів 1924 — 25 господарського року на суму 33,0 міль. карб.; з цього на українські лісові трести (Україніліс та Укрлістоп) припадає 13,3 міль. карб., або 40%. Таким чином лісовий ринок України на 40% обмилює власна лісова промисловість. В зазначену суму (33 міль. карб.) не входить велика частина лісу, яку селянство вирубує легально й нелегально про власне споживання і яка не проходить каналами риночного товарообороту. Отже фактичне споживання лісових матеріалів на багато перевищує показану суму.

Згідно з даними ВРНГ українські лісові трести протягом всього 1925 — 26 господ. року мають збуті названих товарів на 16,2 міль. карб.

Проти фактичного збуту минулого року ця сума більша на 2,9 міль. карб. або на 22%.

Це збільшення збуту лісових матеріалів на цей рік буде далеко недостатнє, бо місткість ринку лісових товарів дає більший коефіцієнт зросту, і, за обчисленням лісових секцій товарних бірж України, попит досягає 53 міль. карб., тобто перевищення становить 60%. Тому лісовий дефіцит треба буде покрити збільшенням довозу з інших республік СРСР і зменшенням вивозу українського лісу в інші країни, особливо в частині асортименту, що має широке споживання в середині країни.

Найбільшим районом споживання лісу, привезеного з інших республік Союзу, є степова Україна, тобто територія колишніх Донецької, Катеринославської та Одеської губерній.

22. Будівельні матеріали. Минулий рік був фактично тільки початком розгортання різного роду будівництва і з цього ряду причин перейшов в умовах недостатнього зростання економічної сили країни.

Врожай цього року, значне загальне розгортання промисловості, відбудовання зруйнованих домів і потреба будувати нові — ось ті умови, які визначають більші розміри будівництва протягом 1925 — 26 господарського року.

Отже, перспективи збуту зазначених товарів цього року будуть дуже сприятливі. Широкий розвиток робочого житлового будівництва і великі фабрично-заводські будівлі, зв'язані з наміченим зростанням промисловості, примушають сумніватися, чи зможуть трести, що виробляють будівельні матеріали, цілком задовольнити сподіваний попит.

В даному разі обчислюємо продукцію Укрдержбуду, Сілікаттресту і Труббуду, що виробляють названі товари. Збут цих товарів на 1925 — 26 господ. рік обчислений згідно з даними ВРНГ на 23,6 міль. карб.

Проти збуту минулого року ця сума більша на 8,7 мільйонів карбованців або на 58%.

Взагалі треба вважати, що дефіцит будівельних матеріалів, який був і минулого року, цього року буде ще більший.

Велике збільшення збуту (на 87%) проти минулого року відноситься до Укрсілікаттресту. Що-ж до Укрдержбуду і Труббуду, то їх збільшення становить всього 21%, що пояснюється фінансовим становищем цих трестів.

23. Мішки, кодоли, мотузки, шпагат. Минулими роками українським господарським організаціям не вистачало цих товарів. Укртекстильтрест виробляє їх недосить чрез невелику кількість продукційних одиниць, а головне через брак достатньої кількості сировини (льону та ин.) на внутрішнім ринку СРСР, бо дозволеній довіз текстильної сировини замалий.

Цей рік розпочався бурхливим зростанням народного господарства і буде потребувати великої кількості мішків, мотузків, шпагату для переведення хлібозаготовчої і цукрової кампанії. Поширена продукційна програма Укртекстильтреста на цей рік, зваживши ці обставини, передбачає великий довіз сировини (джуту, штигельного дроту) з інших країн, що дасть змогу збільшити продукцію зазначених товарів на 53% проти минулого року.

Протягом 1925 — 26 господарського року збут Укртекстильтресту згідно з відомостями ВРНГ досягне суми 22,5 мільйонів карбованців, що проти фактичного збуту минулого року дає збільшення на 8,5 мільйонів карбованців або на 61%.

Розподіл збуту продукції по ринках, згідно з звітними даними минулого року має такий вигляд (в %) :

Україна	52
Центр. промисл. район РСФРР	10
Кавказ	20
Туркестан	3
Інші райони	4
Зовнішній ринок	11

На цей рік конче треба збільшити збут на українському ринку коштом інших для легшого переведення хлібозаготовчої і цукрової кампанії, що потребуватимуть великої кількості, головне, мішків.

24. Коалін. Цей товар продукує Укркоаліноб'єднання, яке охоплює цілу продукцію на Україні на 50%.

Головним районом збуту коаліну, що випускає трест, є північно-західний край (92%), де сконцентровано головну масу підприємств паперової промисловости, потім Україна 4% і інші райони — 4%.

Продукційна програма на 1925 — 26 рік передбачає продукцію 2.390.000 пудів коаліна.

Збут названого товару протягом цього року досягне 0,8 мільйонів карбованців, що становить збільшення на 0,3 мільйонів карбованців або на 60% проти минулого року.

Минулого року, згідно з даними тресту, попит на коалін перевищив подання Замовлення на цей товар виробництва 1925 — 26 року, що є в портфелі тресту, показують на повну реалізацію продукції.

Для більшої наочности покажемо подання української промисловости в таблиці, де покажемо також питому вагу кожної окремої галузи :

Вугілля	140,8	мільйонів карбованців або	9,9%
Залізна руда	24,7	" " "	1,7%
Чавун, залізо, сталь	207,1	" " "	14,6%
Коксобензолні товари	10,3	" " "	0,7%
Машини	60,9	" " "	4,3%
С.-г. машини	45,0	" " "	3,2%
Електро-технічні вироби	14,5	" " "	1,2%
Різні метал. товари	7,0	" " "	0,5%
Мука (борошно)	71,0	" " "	5,0%
Цукор	523,0	" " "	37,0%
Сіль	12,6	" " "	0,9%
Махорка	15,8	" " "	1,1%
Тютюн, папіроси, гілзи	26,8	" " "	1,9%
Масло рослин. фарби	10,6	" " "	0,7%
Спирт, горілка, наливки	63,1	" " "	4,5%

Шкіра	51,7	міл. карб. або	3,7%
Папір	7,6	" " "	0,5%
Хемічні товари	42,1	" " "	3,0%
Скло, пляшки	8,3	" " "	0,6%
Порцеляново-фаянсові вироби	8,0	" " "	0,6%
Лісові матеріали	16,2	" " "	1,1%
Будівельні матеріали	23,6	" " "	1,7%
Мішки, кодоли, мотузки, шпагат	22,5	" " "	1,6%
Коалін	0,8	" " "	—
Разом	1.414,0	міл. карб. або	100%

Таким чином, товарова риночна продукція всієї української трестованої промисловості на 1925/26 госп. рік обчислена на 1.414,0 міл. карб. Проти фактичного збуту минулого року це становить збільшення на 703,0 міл. карб, або на 100%.

Найбільше зростання маємо в цукровій промисловості і в горішництві, яких продукція цього року збільшиться втричі. Потім ідуть вугляна, металургійна і машинобудівельна галузі, які теж дуже сильно зростуть.

В першому кварталі трестована промисловість розгортається не цілком і дасть усього 21,3% річної товарної маси, тим часом як цей період — 1 квартал — є найкращий сезон для збуту товарів, бо звичайно дає попит на 30 — 35% річної продукції.

Недостатнє подання товарних мас в першому кварталі пояснюється тим, що цього року в першому кварталі і перед ним мають бути переведені великі відбудовчі роботи на промислових підприємствах і побудовані навіть нові підприємства.

Ясно, що після переведення ремонтних робіт, велика промисловість збільшить продукцію товарів і тим чимало поповнить подання в 3-му і 4-му кварталах.

Ці обставини можуть мати той наслідок, що в першому кварталі найбільше і частково в другому буде відносна нестача промислових товарів. Тому потрібна участь відповідних органів, покликаних регулювати товарооборот, щоб збільшити контингент довозу чужоземних товарів широкого споживання для постачання товарів селу, беручи на увагу великий осінній попит, і для ліквідації нездорових явищ (ажіотаж, спекуляція) на ринку промислових товарів.

В. Державна місцева промисловість. Цією промисловістю після останнього районування, завідують окружні відділи місцевої промисловості (ВМП) — в одних округах, і окружні відділи місцевого господарства (ВМГ) — в інших. Крім того, її об'єднує Управління місцевої промисловості при ВРНГ.

Переважає більшість підприємств державної місцевої промисловості має місцевого значіння і працює на місцевий споживчий ринок.

Така близькість ринку збуту до підприємств місцевої промисловості визначає асортимент їх товарів, яких продукція швидко пристосовується до потреб ринку. Це ставить місцеву промисловість в дуже вигідне становище. Вся продукція місцевої промисловості, призначена до відчуження, на всі 100% збувається в умовах недостатньої насиченості ринку. Тим і пояснюється, що минулого року державна місцева промисловість перебільшила планові обчислення. Напр. промплан ВРНГ визначив товарову масу на весь 1924 — 1925 рік в розмірі 61,3 м. карб., а фактично, згідно з звітними даними, вона виявилася в сумі 89,6 м. карб., тобто фактична товарова маса перевищила планові передбачення на 46%.

Значне зростання виявляє державна місцева промисловість і в 1925/26 господарському році. Згідно з даними Управління місцевої промисловості ВРНГ, продажна вартість товарової маси цієї промисловості на 1925/26 рік обчислена на 129,1 міл. карб., що проти фактичного товарової маси минулого року становить збільшення на 39,5 міл. карб. або на 44%. Показаний розмір товарової маси 1925/26 року розподіляється між окремими галузями місцевої промисловості так:

Металевообробна	37,0	міл. карб.
Харчова	43,4	" "
Текстильно-швацька	15,9	" "
Поліграфічна й паперова	9,4	" "
Шкіряна	8,5	" "
Хемічна	5,3	" "
Будівничя й сілкатна	5,6	" "
Деревообробна	2,2	" "
Гірська	1,8	" "

Таким чином, велика частина товарової маси місцевої промисловості припадає на три її головніші галузі — харчову, металообробну і текстильно-швацьку, які дають продукцію в розмірі 96.3 міль. крб. або 74.5% цілої річної товарової маси місцевої промисловості. Невелика решта товарової маси припадає на інші галузі.

Харчова промисловість головно зосереджена в Харківському, Київському і Одеському округах. Важнішими продукціями місцевої харчової промисловості є: борошно, броварство, кондитерсько-цукеркове і консервне діло. Ця промисловість працює головно на широкий міський ринок.

Більша частина металообробної промисловості розташована в Київському, Катеринославському, Одеському і Харківському округах і виробляє головно такі товари дрібносортове залізо, речі дрібного машинобудування і верстатобудування, цвяхи, рискалі, відра, емалірований посуд, дрiт, болти, шруби, сокири, вила і т. п. З цього асортименту видно, що місцева металева промисловість обслуговує головно широкий селянський ринок, продукційно-трудої потреби селянства і в тім полягає її важливість.

Місцева текстильно-швацька промисловість знаходиться головно в Харківському, Полтавському, Катеринославському і деяких округах Правобережної України. До цієї промисловості відносяться швацька і панчішно-трикотажна продукція, яких вироби ідуть на 60% на сільський ринок і 40% — на міський. Решта галузів місцевої промисловості — поліграфічна, шкіряна, хемічна і інші працюють майже виключно на місцевий оточуваний ринок, обслуговуючи сільське й міське населення.

Згідно з даними Управління місцевої промисловості ВРНГ показаний вище розмір річного збуту буде розміщений по окремих ринках таким чином (в %/0/0):

На Україні	68,7%
„ по-за українським ринком	31,3%

При чім продукція місцевої шкіряної промисловості буде цілком зреалізована на українському ринку. Майже сповна, бо на 91 — 92,5%, буде зреалізована на укр. ринку продукція текстильно-швацької і поліграфічної промисловості:

Між контрагентами збут має бути розподілений так (в %/0/0):

через держоргани	47%
„ кооперацію	30%
„ приватний апарат	23%

Як порівняти з розподілом збуту між контрагентами минулого року, то треба встановити, що роля кооперації збільшується з 19% до 20% коштом зменшення збуту через приватний апарат з 36% минулого до 23% цього року.

Державна місцева промисловість що до сили своїх підприємств займає середнє місце між великою трестованою і дрібною промисловістю. Місцева промисловість, допомагаючи переробляти півфабрикати великої промисловості і сільсько-господарську сировину, грає дуже важливу роль в справі постачання товарів широкому міському і сільському населенню України.

Державна місцева промисловість розташована по окремих округах дуже нерівномірно, що пояснюється її історичним розвитком, залежним від ряду умов: наявності сировини, півфабрикатів, платіжоспроможного міського й сільського населення і т. д.

Розподіл товарової маси підприємств місцевої промисловості окремих округів такий, що головна її частина падає на Харківську, Могилівську, Катеринославську та Одеську округи, де найбільше розвинена промисловість. На ці чотири округи припадає товарової маси на 84.3 міль. крб., що становить 65,3% товарової маси всієї державної місцевої промисловості України.

Рівноставлячи подання товарової маси окремих галузів місцевої промисловості минулого року з поданням цього року, слід констатувати, що найбільше зростають харчова, металообробна і будівничо-сілікатна галузі промисловості і дуже мало решта галузів.

До зросту такої галузи, як харчова, спричинився добрий врожай 1925 року, який дав місцевій промисловості велику кількість сільсько-господарської сировини на перероблення.

Чимале поширення великої металургійної промисловості, що передбачається цього року, виклике велику кількість півфабрикатів; збільшена місткість сільського ринку заявить величезний попит на металічні вироби — от причини значного зросту металообробної галузі місцевої промисловості.

Нарешті, велике поширення будівельно-сілікатної галузи зв'язане з розвитком будівельної кампанії, що спостерігалася минулого року і ще багато більша буде цього року.

В. Кооперативна промисловість. Кооперативною промисловістю завідують різні кооперативні організації. Такий децентралізований порядок, відсутність єдиного керівничого центру має наслідком недостатнє освітлення роботи цієї промисловости і брак точних даних про огульну продукцію за минулий рік.

Щоб показати розмір продукції кооперативної промисловости, скористуємося з цифрових даних, що є в нашій розпорядженні, беручи за основу одну і найпевнішу ознаку — товарову масу, тоб-то ту частину огульної продукції, що має піти на збут, — на відчуження від промислових підприємств.

Крім того, дані, що ми наводимо нижче, показують не тільки загальний сумарний розмір товарової маси кооперативної промисловости, але й розмір її по окремих галузях. Це досить наочно представить кооперативну промисловість, що працює на обслуження широких кооперованих мас міського населення.

Облік ценових підприємств кооперативної промисловости, які мають більше як 15 робітників при механічному двигачеві або більше від 30 робітників без двигача, ведуть органи ЦСУ. Решта кооперативних підприємств, що не мають устанавленого цензу, іде на облік по лінії промислового оподаткування.

Використання цих джерел і дає можливість облічити подання кооперативної промисловости на українському ринку.

Згідно з даними ЦСУ, які стосуються до ценової частини кооперативної промисловости, ми подамо річну її продукцію за минулий 1924—25 господарський рік по окремих галузях в таких цифрах:

Продукція харчових продуктів	69,5	мл.	крб.
В тім числі борошна	36,3		
Шкіряна й футряна промисловість	4,6	"	"
Продукція одяжі й туалету	3,0	"	"
Паперова й поліграфічна	2,4	"	"
Металообробна промисловість	2,2	"	"
Деревообробна	2,0	"	"
Хемічна	1,5	"	"
Добування й оброблення мінералів	0,9	"	"
Продукція машин	0,4	"	"
Текстильна	0,2	"	"

Разом . . . 86,7 мл. крб.

Що до тих підприємств кооперативної промисловости, які своєю силою стоять нижче від ценових, то облічити їх продукцію можливо на підставі даних НКФ. Ці матеріали устанавлюють розмір продажного обороту промислових підприємств для їх оподаткування. Ми скористуємося з них даних, бо інших немає, зауваживши, що точність цих матеріалів менша, ніж точність перших. Проте, нам здається, що матеріали НКФ дуже близькі до дійсности, бо фіск при обчисленні оборотів цих підприємств користався з досить авторитетних рахункових книг кооперативних організацій.

Дані НКФ про обороти нижцененових підприємств представляють річний продажний оборот цих підприємств по окремих галузях промисловости в такому вигляді:

Харчова	23,6
В тім числі млинаруська 9,0	
Шкіряна й хутряна	3,4
Продукція одяжі й туалету	1,6
Металообробна	1,2
Хемічна	1,2
Деревообробна	0,6
Текстильна	0,2
Інші	1,8

Разом 33,6

З'єднаймо в одну таблицю дані ЦСУ про огульну продукцію¹⁾ і дані НКФ про кількість проданої товарової маси, що є те саме, і ми дістанемо такі дані про цілу товарову масу, що виробила кооперативна промисловість за минулий рік по окремих галузях:

Продукція харчових продуктів	93,1	мл. крб. або	77,5%
В тім числі борошна	45,3		
Шкіряна і хутряна промисловість	8,0	" " "	6,6%
Продукція одяжі й туалету	4,6	" " "	3,8%
Металообробна	3,8	" " "	3,2%
Хемічна	2,7	" " "	2,2%
Деревообробна	2,6	" " "	2,2%
Паперова й поліграфічна	2,4	" " "	2,0%
Текстильна	0,4	" " "	0,3%
Інші	2,7	" " "	2,2%
Разом	120,3	мл. крб. або	100%

Наведена таблиця показує, що головна маса продукції (77,5%) всієї кооперативної промисловости припадає на харчову галузь.

Великий розмір харчової галузі кооперативної промисловости пояснюється тим, що кооперація охоплює багато млинів, а також печіння хліба, обслуговуючи населення великих міст України. Решта галузів кооперативної промисловости працюють виключно на місцевий міський і сільський ринок.

Треба відзначити, що кооперативна промисловість, відмінно від інших форм експлоатації промисловости, працює виключно на український ринок. Це пояснюється тим, що кооперація, яка володіє частиною українських промислових підприємств, має на меті головню обслуговувати споживчі потреби кооперованого населення і не дбає за суто-комерційні завдання.

Що до питомої ваги кооперативної промисловости, то треба констатувати, що вона невелика. Тим часом як товарова маса всієї трестованої промисловости України 1924 — 25 господарського року виносила 709,0 мл. крб., державної місцевої 89,6 мл. крб. і приватної 316,0 мл. крб., кооперативна промисловість дала товарої маси, як сказано вище, на 120,3 мл. крб. Отже треба відзначити, що кооперативна промисловість звичайно далеко не дорівнює основній промисловості — трестованій, значно перевищує розмірами своєї продукції державну місцеву, якої підприємствами видають Окрикконкоми. Що до приватної промисловости, то вона більше як удвоє перевищує кооперативну.

Такого великого зросту, який маємо в більшості галузів народного господарства за останній рік, кооперативна промисловість не виявляє, на що показує динаміка поквартальних даних ЦСУ ценової її частини.

Збільшення купівельної спроможности міського населення і особливо сільського, в зв'язку з гарним урожаєм 1925 року, що перебільшив передвоєнний огульний збір на 3%, має в наслідку дуже збільшений попит на промислові товари. Це досить яскраво ілюструє преса, вказуючи, що для багатьох товарів широкого споживання, як мануфактура, шкіра, металічні вироби, махорка і т. д. ми маємо дефіцит, тоб-то попит на ці товари переходить подання їх від нашої промисловости.

В зв'язку з тим, звертаючись до росту промисловости по окремих формах експлоатації, мусимо сказати, що найбільше зростає державна трестована промисловість, яка згідно з промпланом ВРНГ і загальносоюзних трестів, викине 1925 — 26 року товарову масу, більшу від торішньої на 100% (1924 — 25 року — 709,0 мл. крб., а 1925 — 26 — 1414,0 мл. крб.); державна місцева збільшить свою товарову масу, згідно з даними управління місцевої промисловости ВРНГ, на 44% проти минулого 1924 — 25 господарського року. Що до кооперативної промисловости, то як сказано вище, вона росте дуже поволі, відстає від інших форм промисловости. Відсутність об'єднаного центру і відповідних досить авторитетних матеріалів не дає змоги судити про перспективи її зросту. Проте і на підставі матеріалів, згаданих вище, можна сказати, що кооперативна промисловість не буде мати такого зросту, який має близька до неї типом підприємств державна місцева. Причини цього в фінансових труднощах всієї системи кооперації, в дуже стабільній кількості промислових підприємств, що майже не зростають дорогою великих ремонтно-відбудовчих робіт,

¹⁾ Сюди війшла огульна продукція призначена на відчуження т. е. товарна маса.

скерованих до збільшення, зміцнення і відновлення основного капіталу. Кооперативна промисловість трохи зростає тільки коштом збільшення продукційности праці.

Все це конче вимагає утворити кооперативний центр, який, в певній частині, об'єднував-би цілу систему кооперативної промисловости і керував нею. Ліквідація голоду на промислові товари потребує зростання не тільки великої промисловости, але й середньої, якою і є кооперативна типом своїх підприємств. Треба подати спеціальну фінансову допомогу, якоюсь реорганізувати регулювання кооперативної промисловости, щоб ця середня промислова ланка не відставала від загального темпу відновлення народного господарства.

Г. Приватна промисловість складається з розпорощених підприємств, які перебувають у віданні приватних осіб; одні підприємства віддано приватним особам на праві оренди, інші—переважна маса дрібних підприємств—денаціоналізовані і є власністю приватних осіб. Відсутність об'єднуючого центру і ті умови, в яких працює приватна промисловість, створили таке становище, при якому навіть спеціально-економічна література і преса позбавлені змоги освітити її, щоб виявити усі ті фактори позитивні й негайні, які супроводять її роботу.

Що до інтересу, який виявляється до приватної промисловости, то неможна сказати, що він невеликий. Цей інтерес викликають різні мотиви: 1) потреба створити стимул для притягнення приватного промислового капіталу до продукційних сил країни; 2) по лінії фіскальній потреба утворити податкову систему в частині, що стосується до приватної промисловости, таким способом, щоб податки плачено тільки з чистого прибутку без зменшення основного продукційного капіталу; 3) з погляду податкових прибутків приватна промисловість викликає інтерес, бо її обкладається найвищим % супроти огульної продукції. Згідно з даними НКФ патентний і урівняльний збір становить у відсотках до огульної продукції в державній промисловості 1,73, в кооперативній 1,90, а в приватній 2,56; 4) нинішній товарний дефіцит часто примушає звертати очі на приватну промисловість, як на великого продуцента товарів масового споживання; 5) нарешті нашої молодій соціалістичній промисловості цікаво знати і завжди стежити за успіхами (коли вони є) і зростанням продукції приватної промисловости, щоб усіма сторонами бути напереді.

Цим пояснюється, що приватна промисловість викликає до себе інтерес. Але цей інтерес виявляється невеликими проблематичними статтями на сторінках нашої преси, через те що немає досить повних даних про її роботу, якій належить дуже солідне місце що до розмірів продукції.

Тому ми маємо тільки змогу на підставі матеріалів, якими розпоряджаємо, виявити товарову масу цієї промисловости.

Облік ценових підприємств приватної промисловости, цеб-то тих, які мають більше як 15 робітників при механічному двигачеві або більше як 30 робітників, коли двигача немає, ведуть органи Ц. С. У.

Але далеко більша частина приватної промисловости складається з маси дрібних підприємств, нижчих від устанавленого цензу; ці підприємства ідуть на облік по лівій оподаткування.

Використання цих даних допоможе облічити розмір подання товарних мас, що йдуть від приватної промисловости.

Згідно з даними Ц. С. У., які стосуються до ценової частини приватної промисловости, ми покажемо річну її продукцію за минулий 1924—25 господарський рік по окремих галузях в таких цифрах (в міл карб.)

Продукція харчових продуктів	76,7	міл. карб.
В тім числі млинарська промисловість	70,2	" "
Металообробна	3,0	" "
Шкіряна і хутряна	2,0	" "
Добування й оброблювання мінералів	1,0	" "
Паперова й поліграфічна	0,6	" "
Продукція одези й туалету	0,5	" "
Деревообробна	0,5	" "
Продукція машин	0,4	" "
Хемічна	0,3	" "
Текстильна	0,3	" "

Разом 85,3 міл. карб.

Вся решта підприємств є дрібні і належать до нецензових, які ідуть на облік по лінії оподаткування. За браком інших матеріалів ми скористуємося з даних НКФ, які встановлюють продажний оборот цієї частини приватної промисловості.

Треба відзначити, що оборот, установлений від органів НКФ, трохи перевищує дійсний — з багатьох причин, зв'язаних з практикою оподаткування минулого року. Згідно з матеріалами НКВТ перевищення оборотів приватної торгівлі від органів НКФ становить 15%; такий відсоток треба числити і в відношенні до приватної промисловості.

На підставі даних НКФ про обороти нижче цензових підприємств ми подамо річний продажний оборот цих підприємств по окремих галузях в таких цифрах:

Харчова	151,4	мл. карб.
В тім числі млинарська 105,2		
Шкіряна й хутряна	25,8	" "
Продукція одяжі й туалету	20,6	" "
Металообробна	15,8	" "
Хемічна	5,0	" "
Деревообробна	4,8	" "
Текстильна	3,4	" "
Інші	4,6	" "
Разом	231,4	мл. карб.

Порівнюючи наведені таблиці, не трудно встановити, що великих, певніше середніх силою підприємств, приватна промисловість має небагато, а головно складається з великої маси дрібних підприємств. Коли взяти продукцію останніх, то вона утворює більшу частину продукції великих підприємств.

З'єднаймо в одну таблицю дані ЦСУ і дані НКФ, що показують товарну масу цілої приватної промисловості за 1924 — 25 рік по окремих галузях таким чином:

Продукція харчових продуктів	228,1	мл. карб. або 72%
В тім числі млинарська . 175,4		
Шкіряна й хутряна	27,8	" " " 9,0%
Продукція одяжі й туалету	21,1	" " " 6,6%
Металообробна	19,2	" " " 6,0%
Хемічна	5,3	" " " 1,7%
Деревообробна	5,3	" " " 1,7%
Текстильна	3,7	" " " 1,2%
Інші	6,2	" " " 1,8%
Разом	316,7	мл. карб. або 100%

З цієї таблиці видно, що приватна промисловість охоплює головно харчову галузь і зокрема найбільше млинарську її частину. Як що порівняти дані приватного й кооперативного млинарства, то треба констатувати, що перше перевищує друге у чотири рази. Другою великою галуззю є шкіряна, що бере 9% всього подання приватної промисловості, а решта галузів мають другорядне значіння. Подібно до кооперативної промисловості, приватна зосереджена в продукціях, які обслуговують ринок споживчими товарами. Харчова продукція, зокрема млинарська, продукція взуття і інших виробів зі шкіри, виготовлення одяжі й туалету — от звичайні галузі проникнення приватного промислового капіталу.

В умовах недостачі товарів цей розмір приватної промисловості, якої продукція майже цілком реалізується на внутрішньому укр. ринку, є досить великий; коли його порівняти з товарною масою державної місцевої промисловості, то він перебільшує останню на 287 мл. карб., з кооперативною — перевищення виносить 196 мл. карбованців.

З цього виходить, що приватна промисловість, займаючи велике місце в масштабі української продукції, в наших умовах зовсім не є конкурентом державної й кооперативної промисловості, бо цей рік має бути з чималим товарним дефіцитом. Забезпечити повну можливість викривати з продукційною метою свої капітали конче потрібно і дуже корисно для народного господарства протягом найближчих років.

Д. Тут ми маємо на меті, на підставі обчислення товарової маси в п. п. А, Б, В й Г, шляхом підсумування, визначити загальне товарове подання з боку трестованої, державної місцевої, кооперативної і приватної промисловости протягом 1925 — 26 господарського року: воно виносить 2.004,1 міл. карб.

По окремих формах експлоатації цей розмір річної товарової маси розподіляється так:

1. Державна трестова промисловість	1414,0	міл. карб. або	70,6 ⁰ / ₁₀
2. " місцева	129,1	" " "	6,4 ⁰ / ₁₀
3. Кооперативна	144,3	" " "	7,2 ⁰ / ₁₀
4. Приватна	316,7	" " "	15,8 ⁰ / ₁₀

Показане товарове подання всієї української промисловости проти подання минулого року більше на 816,2 міл. карб. або на 69⁰/₁₀.

В процесі зростання ми маємо становище, при яким найбільше зростає основна промисловість — державна трестована.

Тому, зіставивши товарову масу минулого року з тою, що передбачається на цей рік по окремих формах експлоатації, установимо, що державна промисловість не тільки росте абсолютно, але й виявляє найбільше відносне зростання і тим її питома вага збільшується. Ми маємо динаміку протягом періоду, який ми оглядаємо, з яскраво виявленою тенденцією зміцнення й поширення соціалізованої промисловости, яка досягне 1925 — 26 року 77⁰/₁₀ загальної кількості товарової маси.

Буритейн.

НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

ХАРКІВ

НАУКОВІ ЗАКЛАДИ

* Науково-дослідча кафедра письменства. Президія Головнауки ухвалила організувати в Харкові науково-дослідчу кафедру письменства. Завдання кафедри — вивчати теоретично-методологічні питання літератури, опрацьовуючи матеріали української і всесвітньої літератури.

Кафедру утворюється в складі чотирьох секцій: теорії і методології літератури, та окремих секцій української, російської та всесвітньої літератури. До співробітництва при кафедрі буде запрошено аспірантів і наукових співробітників кафедр історії української і західно-європейської культури, що мають наукові праці і працюють у галузі літератури, а також видатні марксістські сили м. Харкова.

Обрано спеціальну комісію, що їй доручено протягом місяця скласти операційний план нової кафедри.

Постанову що вноситься на затвердження колегії Наркомосвіти.

* Астрономічні й геодезичні дослідження на Україні. На останньому засіданні президії Головнауки було заслухано доклад проф. Баланина про сучасний стан астрономічних, геодезичних і сейсмічних досліджень на Україні і заходи, що їх треба вжити для розвитку в цій галузі науки.

Визнано, що на Україні є об'єктивні передумови для розвитку астрономічних і геодезичних досліджень, але роботу цю гальмує брак спеціального наукового приладдя. Вирішено придбати за кордоном різні інструменти, щоб поповнити науковий інвентар українських обсерваторій та лабораторій. Для науково-дослідчого геодезичного інституту мають влаштувати великої сили радіостанцію і придбати багато інструментів. Для обсерваторії буде придбано великий шостидесятидюймовий рефрактор, що по своїй силі буде більший, як аналогічні інструменти в центральній обсерваторії нашого Союзу.

План цей має бути переведений в життя протягом трьох років. Перші асигнування ввійдуть в бюджет Наркомосу на 1926—27 рік.

* Одеська кафедра історії української культури. За постановою

президії Головнауки з 1-го січня в м. Одесі відкривається кафедра історії української культури. На керівника цієї кафедри призначено проф. Слабченка. До складу цієї кафедри ввійдуть одеські вчені професори Музичка, Лазуський, Загорський і Варнеке.

* Шевченківський інститут у Харкові. В січні 1926 р. організується в Харкові, столиці Рад. України, Шевченківський Інститут з метою вивчення творчості Тараса Шевченка та його доби. При інституті організується Шевченківський будинок на зразок Пушкінського будинку в Ленінграді. В цьому будинку концентруватиметься весь матеріал, що торкається Шевченка і його доби.

Утворено комісію з фахівців по Шевченкознавству з представників громадських і державних установ під головуванням академіка Багалія, що має завдання розробити статут інституту, яко науково-дослідчої установи в справі збирання матеріалів для в Шевченківського будинку.

* Відкриття Всеукраїнської Наукової асоціації сходознавства. 10 січня, в помешканні Т-ва Політкаторжан (Пушкінська № 49) відбулося урочисте відкриття Всеукраїнської Наукової Асоціації Сходознавства. На відкритті були представники наукових організацій Москви, Києва та Одеси.

Одержано привітальні телеграми від різних європейських і східних науков. організацій.

* До утворення українського національного музею. Укнаука порушила питання про утворення національного музею України, який у своїй виставочній та науково-дослідчій роботі охопив би галузі життя, природи й населення України.

Проекта про утворення цього музею доручено розробити акад. Багалію та тов. Дубровському. До вироблення проекту буде закликано також фахівців з окремих галузів українознавства.

При музеї мають утворити також картинну галерею.

* Видання українських словників. В справі цілковитої українізації радянських та громадських установ і організацій,

відограє дуже важливу роль видання українських загальних та зокрема термінологічних словників. Вважаючи за потрібне прискорити випуск із друку таких словників РКК запропонувала Наркомосвіті видати 25—26 року усі загальні словники і такі термінологічні: соціально-економічний, фінансово-економічний, с.-господарський, технічний, медичний, педагогічний, природничо-історичний, правовий, транспортний, словник по комунальному господарству, по діловодству, по математиці та ботаніці. Крім того, протягом 25—26 року повинні бути підготовані до друку такі словники: геодезичний, меліоративний, буді-

вельно-технічний, електро-технічний, механічний, технологічний, ірригацій, лісний та ветеринарно-зоотехнічний. Протягом біжучого року Наркомосвіта повинна приступити також до підготовки словників по ботаніці (другого тому), фізичній географії, метеорології, по фізиці (дуге видання), хемії, геології, географії, насінництву, архітектурі, музиці, та театральному мистецтву.

* Український вісник рефлексології та експериментальної педагогіки ч. 2, що обговорює питання експериментальної педагогіки, вийшов із друку. Число це присвячено профес. Бехтерєву з приводу його сороколітнього ювілею.

ПОСТАНОВИ ВСЕУКР. З'ЇЗДУ РОБІТНИКІВ МИСТЕЦТВА ПРО ЧЕРГОВІ ЗАВДАННЯ НА ФРОНТІ КУЛЬТУРИ

Всеукраїнський з'їзд робітників мистецтва, що заклався на початку лютого, в своїх резолюціях одмітив недостатню міру уваги до образотворчого мистецтва. В той час як в РСФРР де-які заходи до оживлення цієї галузи мистецтва вживались і вживаються, у нас в СРР ще не зроблено майже нічого. Між тим нам треба тут зосередити особливу увагу.

До революції на Україні не могло розвиватися образотворче мистецтво, не було накоплено того досвіду й традицій, які могли б стати ґрунтом до розвитку його в нових формах. Поодинокі культурні сили, що виховалися на заході, або зовсім не були на Україні, або ж коли й були, то не могли розвинути широкої праці.

Місцеві худ. школи являлись філіялами Петроградської академії мистецтва, ушлявленої своїм мертвим академізмом.

Жовтнева революція викликала до активної діяльності найбільш цінні й культурні сили України, скупчила їх коло радянської школи художніх вузів. Підросло нове покоління митців, треба тепер забезпечити дальший зріст сил і потенції, треба дати змогу розвинути радянській мистецькій культурі на Україні. Звичайно, що у нас треба більше пильної уваги всього радянського суспільства та активної підтримки в ділі утворення передумов для дальшого розвитку цього мистецтва.

З'їзд в резолюції по докладу політосвіти (худ. відділ), зваживши всі ці умови, підкреслив слідує:

1. Взагалі утворити передумови до широкого розвитку образотворчого мистецтва, піднести інтерес до цієї галузи мистецтва, як серед партійних, так і широких кол нашого суспільства.

2. Улаштувати всеукраїнську виставку та пересувні виставки для округів і районів

3. Утворити музей сучасного образотворчого мистецтва на Україні.

4. Через відповідні органи провести директиву по господарчих органах, аби вони використовували художню працю в своїй продукції, особливо там, де з цим пов'язані можливості ідеологічного впливу на маси, так і там, де може бути піднята з участю художника і якість продукції (напр., керамічна промисловість, поліграфія та ин.).

5. Організувати видання журналу образотворчого мистецтва, який би міг стати провідником художникам, дав би можливість виховатись нашій марксіській критиці, на яку ми так бідні, як рівно-ж і став би засобом реального наближення мистецтва до мас.

6. Зреалізувати командировки художників за кордон, особливо звернувши увагу на наш молодяк, та зважаючи на нашу певну відсталість.

7. Здійснити контакт „ИЗО“ вертикалі політосвіти з „ИЗО“ секції профспілки.

Забезпечити виконання цієї резолюції, що звертає слушну увагу на необхідніші заходи, можливо звичайно лише тоді, коли на цю ділянку нашого культурного фронту буде звернено загальну увагу.

Величезне, тяжке й складне завдання створити радянську мистецьку культуру стало перед нами у весь свій зріст, але безсумнівно те, що радянське суспільство й митці за проводом компартії виповнять і це завдання, як і низку інших.

Наші перемоги попередні забезпечать перемоги наступні.

В. С.

ДО ЮВІЛЕЮ КАРПА СОЛЕНИКА
(1851 — 1926)

У цім році минає 75 літ, як помер славнозвісний колишній актор Карпо Трохимович Соленик, який цілком віддав свій талант Україні. На надгробку його названо „знаменейшим малоросійським актером“. На тому - ж надгробку написано було й цікаву епітафію. Ось її початок:

Дивися з неба, Солениче,
Як криво серце чоловіче:
Як ти колись на світі жив,
То щиро публиці служив,
Так публіка тобі живому
Квітки кидала, як солону,
А вмер, артисте — небораче,
То й байдуже — ніхто не баче...

Народився Соленик 1811 р. в м. Леплі коло Могильова, в сім'ї землеміра, вчився на математичній факультеті у Віленському університеті, але курсу не скінчив, захопившись театром; на початку 30 років попав у харківську трупу Штейна; по - перше суфльором, отже ненадовго. У 1832 році він уже виступав у ролях. На короткий час з актором штейновської трупи Млотковським перейшов до Курска, потім знову повернувся на Україну. 1841 р. одружився з талановитою акторкою Протасовою. Грав він переважно на Україні: у Києві, Харкові, Вознесенську, навідувався у Кишиньов, Одесу, отже особливо любив Харків, куди й поспішав у п'ятидесятих роках, ніби передчуваючи швидкий кінець свого короткого життя. Харківці раділи, що Соленик нарешті має осістися серед них і з радістю говорили: „Соленик знов у нас“. З огляду на його свідомість у театральній справі, йому доручили обов'язки режисера. Отже на цей раз він прожив у Харкові лише кілька місяців, не виступаючи останні неділі на сцені. Помер він самотнім (жінки його тоді не було в Харкові). Численний натовп проводив небіжчика на міське кладовище, де його поховали у нарочитому склепі коло могили відомого у ті-ж часи актора Дранше. Помер Соленик від туберкульозу.

У чому заслуга Соленика? Він був сучасником Квітки, п'єси останнього насвіжо грались зараз Солеником; його - ж хотів перетягти до російської сцени Гоголь — для першої вистави „Ревізора“ у 1836 р., туди ж, до Петербургу, його запрошували царські особи у Вознесенську. Отже цього мало сказати. Він був, як справедливо висловився Гоголь, „решительно комический талант“ і мав в історії українського театру XIX ст. певне місце. Він, — каже Д. Антонович (Триста років українського театру, Прага 1923), — був справжнім співробітником і майстром сценічного мистецтва, що поглибив принципи школи Щепкіна на Україні.

Щепкін згадував про нього так: „Це був чоловік, обдарований колосальним талантом“. Мізко вважав, що Соленик різко відрізнявся від інших акторів тим, що тип українця у нього виходив не наївним, аж дурним, а навпаки, повним внутрішнього змісту, хоч іноді й ховаючим свій розум під зовнішньою маскою простоти. Соленик удосконалював ті-ж самі ролі як і Щепкін — Чупруна в „Москалю - Чарівнику“, Макогоненка в „Наталці - Полтавці“, Стецька в відомій п'єсі Квітки та Шельменка. Деякі вважали, що Соленик виконував ролю Чупруна краще від самого Щепкіна. Шевченко називає його „геніальним“; „він мені здався природнішим і ізящнішим, ніж незрівняний Щепкін“ (Шевченко бачив його у „Москалю - Чарівнику“ на роменській ярмаці). Один із театральних критиків того часу висловлюється: „Чупрун Соленика був краще Щепкіна“. Досконало володіючи українською мовою, як і Щепкін, Соленик надавав цій ролі не той характер, з яким вона являлась у Щепкіна. У цього останнього Чупрун — простецький чоловік, що всьому вірить, у Соленика-ж він простак тільки з вигляду, а добре все розуміє. Згодом Соленик поширив своє амплу, при чім вибір ролей та їх виконання влучно характеризують не лише талант, а часом і світогляд Соленика. Він тягнувся грати веселі ролі („Кум - мірошник“), тоді як Щепкіна тягнуло до комиків - резоньорів, в „Горе от ума“ він брався за ролю Репетилова, в „Ревізорі“ за Хлестакова, де особливо підкреслюючи внутрішню пустоту останніх двох, він як і Щепкін ставився проти „барства“. Цікаво, що разом з Солеником виконувала українські ролі і його дружина — Протасова, теж з великим успіхом (особливо в „Кумі - Мірошнику“). Що важніш усього, як зазначає Д. Антонович, Соленик разом з Щепкіним прагнув до реалізму, до реалістичного виконання, були в двох „батьками реалізму на українській сцені“, добачаючи його у правдивості виконання. Працював він над своїми ролями так, як Щепкін, і так, як працює рідко хто з акторів, продумуючи кожне місце своєї ролі і кожне в ній слово. Як актор — виконавець, Соленик, разом з Щепкіним, дождалися достойного свого „п'єсменника - реаліста“ лише у Кропивницькому. Останній, як справедливо помічають дослідники українського театру, увесь час шукав „міцного реалізму і побутової правди“. Він, Соленик, у справі зміцнення реалізму на українській сцені, подібно до Щепкіна, був справжньою революційною силою й „рішив долю українського свіцького театру“. Щепкін ненавидів штучну піднесеність класицизму, Соленик ішов ще далі, розкриваючи глибину психології художніх

образів, ухиляючись увесь час від водевілізму, суворим відношенням до виконання й підготовки від аматорства й дилетантизму. Правда, закидають Соленику вахил до імпровізації, отже ці імпровізації були особливі. Він міг імпровізувати, поки його не сплять, усував працю суфльора, однак імпровізував так, що не порушувався, а навпаки поглиблювався характер особи, ролю якої виконував.

Це була справжня творчість, і він був творцем на сцені і артистом-творцем. І це так нагадує пізніших українських акторів, як Кропивницький, Садовський, що були й творцями п'єс і акторами. У Соленика був зародок справжньої творчості. І це зрозуміло, коли згадати його реалістичну акторську діяльність. Усе зазначене дає право дослідникам назвати його, як і Щепкіна, красою українського театру першої половини ХІХ ст. „Імена просто талановитих акторів здебільшого умирають разом з ними, й лише імена таких художників, як Щепкін, або Соленик переживають їх“.

Як людина, Соленик був душі щирої, вдачі веселої, живої, гарний товариш і певний співробітник. Зберігся опис зовнішнього вигляду його: смугляве обличчя, глибокі зморшки на чолі, що свідчили про пережите горе, великий лоб, що показував розвиток думки, блискучі очі, бистра річ.

Могила його під загрозою бути загубленою. Отже нам, українцям, слід згадати про неї, яка хоронить у собі останки великого українського таланту, який увесь служив рідному краю. „Я українець і України ніколи не покину“,— відповів він на запрошення його до Петербурга.

У Музеї Слободської України серед старих афіш Харківського театру є дві з іменем Соленика. Одна говорить про участь його в п'єсі „Дядюшкин фрак“ (тут приймала участь і його жінка), друга — де Соленика зазначено у ролі Чупруна — 10/Х 1845 р. Тут він виступав з добре відомими в історії Харківського театру — акторами Ленською, Домбровським та Карабановим.

Ів. Єрофіїв

НОВА КОЛЕКЦІЯ ПИСАНОК В МУЗЕІ СЛОБІДСЬКОЇ УКРАЇНИ ІМ. СКОВОРОДИ

Чимале зібрання писанок в Слободжанському Музеї (до цієї пори нараховувалось 1050) тепер збільшилось через придбання колекції І. Зборовського, що лічить у собі 513 писанок. Колекцію збиралося довгий час — від 1894 р. до 1908-го. Місце збирання — Поділля, а саме — повіті: Балтський (коло 200), Ольгопільський, Винницький, Гайсинський, Брацлавський, Кам'янецький й лише яких двадцять зібрано на Київщині. Збірка може бути класифікована так: писанки рослинного орнаменту, геометричного, тваринного, мішаного, далі з сюжетами з хатнього чи двірського інвентаря; найбільше писанок з орнаментом рослинним, — це так звані: фасольки, вазони, хміль, дубове листя, рожа повна та бокова, проста та сторцова рожа, рожа з кучерями, яблуня, сливочки, кучері, квітка, кленові листки, сосенка, грабовий лист; чимало є з геометричним — більш усього так званих „сорок клинців“ (трьохкутників), безконечників (кругова спіраль), кривульок; на інвентарні сюжети є: граблі, барильця, бисаги, снувалки, калитки, кручені рукави, ковби, гребінці; тваринні сюжети такі: жаби, гусячі шийки; окремо стоїть група так званих „кошиць“. Найбільш впадає придбань на дев'яності роки.

Розглядаючи нову колекцію, ми повинні зазначити існування в ній певних груп писанок. У першу групу, ми відносимо ті екземпляри, де немає певних осцловних ліній. Це одна з важніших ознак (за Кулжинським — „Описание коллекций народных писанок му-

зея Скаржинской“, 1899). В нашій колекції ця група має розкидані орнаменти, без усякого порядку; рядки їх неначе скачуть чи перекочуються по хвилях червоного та чорного поля; трапляються орнаменти кругові та плямисті, — купкові; орнаменти часом з'єднуються волосінням чи якою кривою лінією, або стеблами. У другій групі ми спостерігаємо пояскові засоби малювання; між поясами, що йдуть паралельно або перекрещуються, уміщуються поодинокі, або скупчені мотиви; орнаменти часом ідуть поміж кусочками діагональ, або зараз під ними; пояси часом перекручуються рослинним орнаментом; сюди-ж відносимо часті — перпендикуляри до основної поперечки (екватора); ці перпендикуляри між собою мають перерви, заповнені косими лініями. Третя група — це який основний орнамент переважає й посідає кружки та сегменти, однак займає певне місце по обидва боки яйця, відділяючись один від другого діагоналлю. Діагональ часто має собі лінію рівнобіжну. Четверта група має у собі різні комбінації засобів орнаментування з попередніх груп. П'ята група — це „кривул“ — це бисаги, безконечники, кошиці, батавські слюзки; тут великий простір фантазії митця; однак, при усій мішанині ліній та їхніх форм, довжини — бачимо строгу симетрію, що надає особливу красу малюнкові; кожна половина яйця чи його четверта частина має певну кількість штрихів, орнаментів, фігур, плям; рослинний орнамент завжди має однакову кількість вітів по обидва боки

стебла, однакову кількість листків на кожній гілячці. Нарешті, за усею різноманітністю фарб, частими лініями, ми бачимо особливу якусь простоту малюнка. Як відомо, Поділля дало у свій час найбільш писанок; писання їх там було дуже розвинене. Пригадаймо, що музей Скаржинської мав коло 800 екземплярів з Поділля, тоді як Полтавщина дала коло 400, Київщина та Волинь 150 і т. д. Окремі сюжети мають такі особливості:

„Вазони“ — на форму перекинутої трапеції (ніби з дном вужчим від вінців). Листки по обидва боки стебла, різнокольорові або однокольорові з обвідками. Стебло підіймається вгору, або симетрично перегинається.

„Сосонки“ нагадують готичний стиль, що залежить, звичайно, від форм голочок ялинки чи сосни. Є подібність і до колосків жита.

„Ластівчі хвостички“ — теж нахил до готичного орнаменту.

„Жабки“ нагадують квітки: „півники“ та „ірис“.

„Хрести“ дуже характерні комбінацією хрестів різної довжини, форми, фарби. Хрести покладаються часом один поза другим.

„Гусячі шийки“ — гнуті, рівнобіжні, з насічками.

„Сливочки“ — правильні овали на гнутих стеблах.

„Граблі“ — перехрещування граблів з лініями, що утворюють трьохкутники чи у іншій комбінації.

„Рожі“ — з закругленими пелюстками, або-ж з готичними.

„Сорококлінці“ — багатокутні орнаменти, наче зірки, з додатковими часом оздобленнями.

Інші писанки являють розмальовані у певний колір овали з заштрихованими скрипочками, фігурками, то-що.

Не можна не зупинитись на загальному вражінні від розмальованого овала на яйці. Овал через пояски нагадує барильця, через крапки — бедриків, капустяні головки з закрученим чи кучерявим листям. Геометричні групи роблять таке вражіння, що якби продовжити лінії, які ми вбачаємо на овалі, ми-б мали, з умовою повторення орнаменту, строго витриманий малюнок килиму; в інших випадках ми бачимо наче дніще розмальованого полумиска чи його вінців. Цікаві випадки подібності орнаменту до павутиння, що снується поперечками між діагоналів. Малюнок „сосонки“ у цілому наближує овал яйця до ягодки „агресту“ з його типовими діагоналями та волосинками. Малюнки „круглої рожі“ нагадують кутки пофарблених хусток з великими квітками; повторюються неначе малюнки з коминів, що розмальовуються часом і досі по селах, особливо на Катеринославщині. Є безумовно імітація хрестовому орнаменту церковних риз. Перехрещування рівнобіжних ліній утворює часом ілюзію яйця, заплетеного у якусь кор-

зинку. „Косиці“ нагадують так звані „батавські сльозки“, або черв'ячки, а більш усього так звані „турецькі орнаменти“, що повторюють фігурку грушки, перевернутої до верху корінцем й загнутої в один бік. Осьмикутні зірки внизу та вгорі овалу утворюють подібність яйця до горіха у зеленому ще гнізді. Повторні різні боки діагоналі роблять вражіння, що яйце неначе посновано частими нитками. Зустрічаємо вражіння розкодупленого „волоського“ горіху чи великої сливки з якої знято пасами шкурку. Єсть писанки, які роблять вражіння неначе відчиненого віконця з перехресними рядами. Є подібність до кахлів з орнаментами, особливо, коли є рослинні орнаменти чи фігурки. Одержується від іншої орнаментовки вражіння біжучих хвиль, присталих колосків жита чи дрібних листочків „ведмежого вушка“, або ще й вівса.

Тепер що до фарб. Як і завжди, фарби яскраві, різноманітні, більшістю сміло комбіновані. Часом буває й так, що трудно відразу вгадати, яке тло малюнка, — чи скажімо чорне, а по ньому червоні квітки, чи навпаки. Чи накладено білі фарби на зеленому полі, чи білі фарби проглядають з під зеленого. Чудову комбінацію утворюють сполучення на чорному тлі червоних квіток з білими обводками та зеленими крапками; оригінальне вражіння від розкиданих жовтозелених й червоних зірок на білому тлі; це може найвеселіші малюнки. Приємне вражіння подають цинамові орнаментациї з жовтим та чорним, чи так звані „етрусські“ — цинамово-чорні. Вперто повторюється біла обвідка на квітках, пелюстках зеленого та чорвоного поля, менш часто — жовтогаряча. Вживається накидання крапок доповнюючого кольору, скажімо — жовтих на зеленому, чи червоних. Крапки часто накидаються такого-ж кольору, як і обвідки, що дає своєрідний паралелізм, коли крайки сіються поблизу обвідки. Цікаво, що майже не помічається комбінація з двох обводок на одній фігурці, навіть усе яйце має обвідку одного якогось кольору. Це надає цілість малюнкові. Отже часте, особливо по геометричних орнаментах, малювання різнокольорових клинців, круглячків, половинок, накладання візерунку одного кольору на подібний візерунок другого кольору, що укупі з повторенням малюнку та різними офарбленнями клинців орнаменту, дуже повнить основний малюнок. Комбінації кольору білого з ніжно-зеленим або блакитним надає писанці часом вражіння якоїсь скляної речі. Звичайно, трудно схарактеризувати вражіння від фарб, орнаментів. Треба самому розглянути. Фарбові та штрихові фокуси надають малюнкові якийсь рух, миготіння: зірки ніби — то крутяться, лінії хвилюють, біжать, ховаються, шукають одна одну за овалом яйця.

Колекція І. Зборовського різноманітна і цінна. Вона складає важливий матеріал для

вивчення українського орнаменту. А питань у цій справі ще досить багато не зовсім розв'язаних. Відкіля походження названих писанок, їх мотивів, офарблення, у яким відношенні вони з цього боку до других галузів українського народного мистецтва? Ми не намагаємося зараз вирішувати ці питання, обмежимося лише деякими гіпотезами, користуючись деякими власними спостереженнями та матеріалами. Поперед усього зазначаємо у збірці І. Зборовського якраз присутність типових для подільських писанок сюжетів. Писанки інших місць України не можуть бути так влучно систематизовані, як подільські, де малювання їх в старовину було особливо розвинене. Слід, гадаємо, звернути увагу, що сюжети беруть з реальних, матеріальних речей, що оточують селянина. Про це свідчать назви самих писанок. Другі назви яких не можна прикласти до писанок із збірки, і які ми збирали у свій час, свідчать про те ж. Ось головніші з них: калина, полуничник (суніці), низя (барвінок, що стелеться), щіточки, ячмінь. Характерно, що вибираються квітки з певним символічним значінням що-до жіночої долі. Надсилаємо до праці Ю. Яворського — „Література про яйце в мітології К. 1910“. Коли зв'язати значіння яйця в мітології з значінням калини, барвінку, ружі, хмелю, зі звичаєм дарування дівчатам писанок на великдень, можна уявити собі існування зв'язку малювання писанок на весняне свято зі шлюбом. І чи не з'ясується часом сюжет іншої писанки через розгляд весільного українського (та й не лише українського) ритуалу? Слід також розвинути натяк К. Шероцького на повторення античних орнаментів на писанках (Шероцький, Мотиви українського орнаменту в альбомі С. І. Васильківського „Укр. жизнь“ № 11, 1911). Однак можна тут добачати повторення орнаменту більш старі пори, або пори поганської серед слов'ян: трьохкутники (клинці!) та гребінці з палеоліту, свастики (ломані хрести!), хрести та церковці Візантії (нагадаємо про „куришки“ з Опішні, що й зараз нагадують візантійське мистецтво). Про впливи готики немає чого вже й говорити (дивись про готичний стиль в укр. різьбярстві — ст. Д. Щербаківського в „Україні“ 1925, 2).

Не можна також обминути й українських вишивок. Матеріали відносно них, що ми здобули на Київщині, кажуть про повну часом тотожність назов, так званих, „поликів“ і писанок — особливо часто зустрічали ми згадані назви: калина, низя, полуничники, квітки, і ужи, гробельки, ламані хрести, калитки, метелики. Слід також зупинитися на фактах розмальовування коминів, існуванні в старовину кахоль по селянських хагах. Тут знаходимо багато спільного. Що до кахоль, то писанки з чоловічими фігурками та орнаментом тваринним особливо здається нагадують

їх. Писанка повторювала орнамент поликів, рослину, тварину, інвентар, і чому вона не могла повторювати й малюнок кахлі, яку бачила в старовину селянка на своїй грубі; отже сходили візерунок кахлі (усі майже її мотиви, особливо тваринні та рослинні) на гутяні вироби — ведмедики, баранці; миски.

І. Зборовський подає часом і прізвисько майстра, що виготовував малюнки. Звичайно — це жінки. Нарешті, ми даємо свіжі відомості теж з Поділля, які нам довелося одержати від одного подолянина К. К.-го. Писанки нашої колекції справлялись таким самим способом, як і в старовину. От цей спосіб. Беруться варені або сирі яйця, а часом і зовсім порожні. Часом замовлялись „стоячі“ писанки. Вони робилися ось як. Яйце видувалося через дірку, шкаралупа засушувалась, у гузку яйця наливалось воску, та кидалося кілька шротин, або кусочків олива, котрі прилипали там. Яйце тоді стоїть. І по ньому писали писанку. Лежачі писанки були „видуті“ і „цілі“, як хто схоче. Видуті опускалися у розтопленний віск і хутко виймалися. Коли віск почне стигнути, тоді обліплюють яйце бісером (міленькими пацюрками) у маленькі квіточки, листочки, наліплюють фольгові фігурки. Це монастирські писанки. А звичайні писанки робилися через опускання яйця у жовту хоча й би фарбу, потім, як обсохне фарба, виводять пензличком різні малюнки. Пензлик справляють з віничаного стеблика, який на кінці розціплюють і вставляють цівочку з фольги й міцно зав'язують ниткою. Цівочка вставляється поперек, із прутка виглядають рівні її кінці, якими можна повертати. Після одної фарби і малювання візерунків опускають поступово у другі фарби. Фарби роблять ось із чого: жовту — з кори кисліці, або з лущайок цибулі, зелену — з соку або рожі мальви, червону — з манії (кошенілі). Фарбу заварюють на воді; білі писанки кладуть в оцет і тоді фарба, не покрита воском, зникає.

Ів. Єрофіїв

❁ Вільна Академія Пролетарської Літератури. Літературна дискусія, що протягом 1925 р. точилася на сторінках столичної преси, пішла по лінії переоцінки установок літературних спілок „Гарту“, „Плугу“ й инш., в наслідок чого із „Гарту“ вийшли т. т. М. Хвильовий, П. Тичина, М. Яловий, О. Слісаренко, А. Лейтес, М. Йогансен, М. Майський, А. Любченко, П. Іванів, В. Вражливий, І. Дніпровський, О. Досвітній, Г. Коцюба, М. Бажан, Б. Шкурупій, О. Довженко, Д. Фельдман. Із „Плугу“ — В. Сосюра, П. Панч, О. Копиленко, Гр. Епик, Ол. Громів, а із „Жовтня“ — Юр. Яновський.

Зазначена група письменників утворила в Харкові нову літературну організацію „Віль-

на Академія Пролетарської Літератури" за скороченою назвою „Вапліте“, статут якої уже затверджено. „Вапліте“ в скорому часі приступає до видання свого місячника за назвою „Вапліте“ розміром на 7 друк. аркушів, з відділами: літературно-художньої практики, публіцистики, критики, бібліографії й хроніки.

Крім того, приступлено до утворення свого видавництва і літературного клубу ім. т. Блакитного, де буде провадитись лабораторна праця членів організації і прилюдна демонстрація творчості.

На чолі „Вапліте“ стоїть обрана Рада з т. т. М. Ялового, (президент Академії) М. Хвильового (заступник) і О. Слісаренка (секретар Академії).

* „Плужанин“. Чергове число (1) 1926 р. вийшло в кінці січня зі статтями, присвяченими В. Іл. Леніну.

Крім цього вміщено продовження статті В. Т. „Що про техніку драмписання“, відгук читачів на чергові числа „Плужанина“, дискусійний матеріал, огляди газет та журналів, низка організ. статтів та політехніці.

Передплата на журнал вносить: на 6 міс. 1. 70, на 3 міс. — 90 коп., 1 міс. — 30 коп.

* Журнал „Кіно“. 2-й № журналу ВУФКУ „Кіно“ вийшов 15 січня. В № стаття Ж. Гроса „Мистецтво в небезпеці“ ст. Лядова „Кіно — видовисько масок“, Аношенка „Режисер радянської кінематографії“, Бузька „УАРК“, уривки з сценарія Лазуріна „Боротьба велетнів“, наша й закордонна інформація та інші.

* Всеукраїнський з'їзд у справах мистецької освіти. Укрголовпрофосвіта провадить підготовчу роботу що до скликання Всеукраїнського з'їзду мистецької освіти. З'їзд має відбутися в Харкові в кінці лютого 1926 р. Підчас з'їзду буде влаштовано виставку всіх газувів мистецької освіти УСРР.

* Союзний Комітет Художніх Справ. Укрголовнаука висловила за утворення тимчасового союзного комітету в художніх справах, що складатиметься з представників союзних республік. Незабаром мають також встановити тісний зв'язок з закордоном по всіх лініях художньої роботи.

КИІВ

* Нове українське театральне об'єднання. У Києві утворилось нове українське театральне об'єднання „ТЕНО“ („Театр є народня освіта“). Об'єднання має на меті: 1) виховати співака (соліста та хориста) й артиста драми; 2) вивчати нові шляхи революційної театральної творчості.

Нині об'єднання, після підготовчої організаційної праці, вже приступило до своєї роботи. Умови вступу й заяви приймаються в Київському Ветерин.-Зоотехніч. І-ті (вул. Гершуні, 55), де міститься „ТЕНО“.

* Нові музичні твори — видання т-ва ім. Леонтовича. Музичне т-во ім. Леонтовича друкує „Народню пісню“ на скрипку та фортепіано М. Вериківського.

З друку вийшли (у виданні муз. т-ва) „Чотири народні пісні“ — на голос та фортепіано — Л. Ревуцького. Крім того, незабаром вийде з друку кілька прелюдів на тему української народньої пісні Л. Ревуцького.

* Майстерня „Іскра“. Майстерня пластичного руху „Іскра“, що провадить нині виробничу працю по клубах, працюватиме з нового року за поширеним планом.

Передбачають реорганізувати майстерню в шкільний заклад, через що додається низку нових дисциплін, як теоретичних, так і практичних.

Праця провадитиметься за доглядом лікаря. Завдання розраховано на 3 роки.

(Останній рік для спеціалізації на майстрів танку та інструкторів руху).

Цими днями буде розпочато додатковий набір. Довідки можна одержувати по понеділках, п'ятницях та суботах (в. Горовиця 8, 18)

* Археологічна виставка. 1 січня в приміщенні Всеукраїнського Археологічного Комітету (в. Жертов Революції, 23, кол. Трьохсвятительська) відкрилася для публіки звітня археологічна виставка за 1925 рік.

Вернісаж відбувся у неділю 27 грудня. З 27 до 29 грудня було зачитано в наукових засіданнях ВУАН, на які прибули робітники з периферійних музеїв, тринадцять доповідей за археологічні розшуки та розкопи минулого року. Ці доповіді були присвячені вивченню трипільської культури, археології Волини, Чернігівщини, дослідом та розкопам на Уманщині та розкопам в садибі Софії.

Робота ВУАН'у за 1925 рік має значіння не тільки для наукових кол, але й для громадянства, тому незабаром буде вміщено першу інформацію про наслідки дослідчої діяльності ВУАН'у в галузі археології.

* У Музеї Мистецтв. Музей Мистецтв (кол. Ханенківський) провадить складну роботу, що пов'язана зі встановленням атрибуції речей музею. В Ханенківськ. музеї багато речей (карток та ін. пам'яток старовинного західного мистецтва) визначалося за традиціями, наукової-ж розвідки що до атрибуції не було переведено. Архів музейний загинув.

Отже тепер музей зв'язується з закордоном, головним чином, в цій справі. Нав'язано зносити з видатними знавцями голандського

малярства, з Гофстеде - де Гротом, з Вінклером — професором берлінського університету, з лондонською національною галереєю, з італійськими музеями і навіть з окремими церквами та мистецькими організаціями.

* Нове видавництво. Київський „Окрліт“ дозволив цими днями нове видавництво під назвою „Наука и Просвещение“. Видавництво гадає видавати наукову та популярну медичну літературу українською й російською мовами.

Відповідальний редактор — лікар С. А. Бахмутська.

* Утворення єдиного музейного фонду. Укрнаука ухвалила затвердити

у Києві комісію з представників музеїв за керівництвом т. Врони. Комісія має вирішити питання що до єдиного музейного фонду державних музеїв Києва та перевести плановий облік речей відповідно типу кожного музею.

* Смерть С. І. Футорянського. В Києві трагічно загинув молодий композитор, художній критик газети „Пролетарська Правда“, — С. Футорянський, що з невідомої причини отруївся.

Смерть сталася через кілька днів після отруєння. Футорянський має кілька виданих музичних творів і теоретичних статтів по музичних справах.

МЕЛІТОПОЛЬЩИНА

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ

(ДОПИС)

Потяг до літературної роботи робітничо-селянських мас Мелітопольщини починається з 1921 року, коли стала виходити повітова газета „Советский путь“. Але до 1925 року цьому руху не було надано організаційних форм, ніхто не бдав про підвищення літературного розвитку, удосконалення віміння митців і вони, зробивши перші спроби — видрукувавши один, два вірші в місцевій газеті — вмирили, не маючи підтримки.

„Советский путь“ у 1923 році переіменовується на „Думку“, яка перша взялася за організацію робількорів і в 1924 р. був скликаний перший з'їзд робількорів Мелітопольщини. На цей з'їзд прибуло до 30 робількорів, але не дивлячись на малу кількість, він був товкачем до стихійного потягу робітничо-селянських мас Мелітопольщини до робількорівства. На другий з'їзд (1925 р.) вже прибуло до 500 робількорів і тут виникла потреба в такій організації, яка - б узяла на себе виховання літературних здібностей робількорів і, нарешті, молодих письменників. Тут - же було зачеплене питання про організацію при місцевій газеті „Гарту“ чи „Плугу“.

У червні 1925 року. При газеті „Думка“ й організується літгурток „Плуг“. Спочатку літгурток провадив роботу по підвищенні кваліфікації своїх членів. З метою популяризації організації було в „Думці“ два літгуртки, де освітлювалося завдання „Плугу“ й були вміщені деякі літературні спроби

студійців. На літгуртки відгукнулася периферія, посипалися до літгуртка листи й деякі художні твори. Аби керувати літгуртом на периферії, було ухвалено й погоджено з редакцією „Думка“ видавати через кожні два тижні літгуртки. Але тут почалася реорганізація округової газети, яка з „Думки“ стала „Радянським степом“, із щоденної — стала виходити два рази на тиждень. Співробітники редакції були замінені, й літгурток „Плуг“ — відірвався від „Радянського степу“.

Актив літгуртка спочатку вживав заходи відновити роботу при редакції „Радянський степ“. Але втягти маси, хоча - би робількорівські, в роботу не вдалося, через те літгурток мусів реорганізуватися й перемінити тактику — не залучати маси до роботи, а самому йти працювати до мас. — І з цією метою літгурток переніс свою роботу в Робітничо-селянський клуб при ст. Мелітопіль. Тут гурток поновився новим складом, виробив програму на три місяці й енергійно взявся до роботи.

Крім студійної роботи, по підвищенні своєї кваліфікації, літгуртком було влаштовано першу літвечірку. Більшість із присутніх активно брали участь у обговоренні зачитаних творів, порівнювали їх з творами вже відомих письменників. Взагалі з першої літвечірки помічається зацікавленість присутньої молоді літроботою.

Бугайко

ІНШІ ВІДОМОСТІ

* Одеський Робсельтеатр розгорнув широку підготовчу роботу в справі виготовлення репертуару на село. Уже зроблено п'єси „Фуенто - Овехуна“, „Гайдамаки“ за

Шевченком, і „97“ — Куліша. Закінчується монтировка п'єси „Вій“, переробленої згідно з вимогами селянського театру. Режисери театру — Предславич і Долина, завмузчастиною —

Бах, хореографія — Вислоцька. Всього в трупі 25 чоловіка.

Учпрофсоюз дає до розпорядження театру спеціальний поїздний состав, а натомість театр мусить давати свої вистави на залізниці.

На село театр виїздить через кілька день. Він мусить охопити самі найглухіші закутки. Разом з собою театр везе пересувну книгозбірню, радіо-приймаче та голосномовець. На селі театр пробуде 4 місяці.

* Смерть Есеніна. В Ленінграді передчасно загинув 27 грудня 1925 р., наложивши на себе руки, відомий російський поет Сергій Есенін. Аби увічнити пам'ять поета, спеціальна комісія ухвалила звернутись до відповідних установ про призначення особисто пенсій батькам Есеніна, село, де родився поет, — щоб назвалось його ім'ям, там же заснувати нарбуд імені поета. У Москві та Ленінграді закласти притулки для безприторних дітей ім. Есеніна, відчинити в буд. Герцена куток його ім'я, назвати одну вулицю і заснувати книгозбірню його імені.

* З'їзд радіологів. По весні цього року в Ленінграді відбудеться міжнародний з'їзд радіологів. Організаційний комітет з'їзду одержав оповіщення про участь у працях з'їзду радіологів Австрії, Німеччини й Данії.

* Глінка та його час. У Музсекторі ГИЗ'а в Москві друкується монографія професора Кузнецова „Глінка и его время“, яка буде біографією композитора.

* „Искусство и Общество“. В січні місяці в Москві почне виходити новий товстий журнал марксістського мистецтвознавства та практики мистецтва. В редакції беруть участь: Фьодоров - Давидов, А. Сідовов, В. Фриче, А. Гвоздьов, Н. Чужак і Д. Штеренберг.

Відповідальний редактор — П. Новицький.

* „Современная Архитектура“. Журнал про сучасну архітектуру буде випускатись художнім відділом Головнауки РСФРР при участі групи молодих архітекторів. Відповідальний редактор — М. Гинзбург.

* Видавництво „Земля й Фабрика“ в Москві приступило до видання дешевих бібліотек: „Рабоче-крестьянской библиотеки“, якої щомісячно буде виходити 15 випусків. Друга: „Библиотека Сатиры и Юмора“. Уже вийшли книжки: Аркадія Аверченка, Алексія Толстого, Вс. Іванова, Граснена, Пруткова і др.

— Те-ж вид-во випускає книгу Арцибашева „Кровавое пятно“.

* Вмерла артистка Л. Атаманська. 30-го листопада ц. р. в Ленінграді вмерла від параліжу серця артистка українського побутового театру Лідія Атаманська (Колесниченко). Небіжчиця виступала по великих містах України, робітничих та сільських районах. На сцені Л. Атаманська працювала 16 років.

* Збірник на пошану Ромена Ролана. Максим Горький, Жорж Дюамель і Стефан Цвейг звернулись до низки письменників усіх країн з пропозицією взяти участь у складанні збірника на пошану Р. Ролана, який гадають передати поетові в день його 60-річчя (29 січня 1926 р.). На думку ініціаторів збірник мусить бути маніфестацією „за мету нового людства, яку виявив у найбільш чистій формі вперше Р. Ролан“.

* Нові твори Шуберта. Отто Еріх Дейтч знайшов 4 композиції Франца Шуберта, до цього часу невідомі. Серед них — пісня, вальс, менует і сільський танок. Найбільше цінний твір — пісня, написана у 1816 році.

Бібліографія

Готье Ю.В., проф. Очерки по истории материальной культуры восточной Европы до основания первого русского государства. I. Каменный век — Бронзовый век — Железный век на юге России. Ленинград. 1925 г. стр. 271.

Як видно зі вступу, основне завдання книги проф. Готье — простежити історію матеріальної культури народів, що один по одному займали територію східної Європи від кам'яного віку до заложення першої руської держави, і там, де це можливо, відзначити наступність культур окремих епох і на підставі даних про культуру однієї епохи зробити певні висновки що до культури другої, пізнішої епохи. Проф. Готье слушно відзначає роз'єднаність „русской истории“ та „русской археологии“: російські історики уперто обмежують своє поле зору на ІХ сторіччі, нехтуючи даними археології, а російські археологи звичайно обмежуються на збиранні сирового матеріалу, уникаючи висновків загального характеру. Тим часом, на думку автора, тепер археологічна наука назбирала досить багато матеріалів і час уже російським історикам заходитися коло вивчення довгого періоду часу, який вони до недавня відносно історії властивої Росії вважали за передісторичний, а археологам час поширити свою роботу певними висновками і узагальненнями. Проф. Готье і робить спробу показати своєю роботою, як наука історії культури російського й українського народу може збагачуватися й коректуватися даними археології.

Першу половину книги (розділи I—X) автор віддає на опис ґрунтових і кліматичних умов міжльодовикових епох і потім культури людини палеоліту, неоліту і бронзового віку в різних частинах східно-європейської рівнини. Скрізь, де є змога, автор відзначає впливи на культуру східної Європи, які йшли з близького сходу через Кавказ: звичай вогати мертвих в кам'яних ящиках і дольменах, поширений за неолітичної доби головно в західній Європі і на північному узбережжі Африки, але встановлений також і на північно-східному Черномор'ї, виник, на думку проф. Готье, на сході; подібність кам'яного посуду і сокир, знайдених у Фат'янові (східна Росія), до посуду і сокир північного Кавказу, де вони зроблені вже з бронзи (на Кавказі бронзовий вік настає раніше, як у східній Росії), свідчить, що вже в добу неоліту існував торговий шлях зі сходу через Кавказ і потім Волгою на північ; в виробах з бронзи, знайдених у південно-східних країнах, зокрема на Кубані, вплив яфетичної культури, що йшов через Кавказ, дається відчувати більше, аніж вплив єгетської культури, що діставався через протоки.

В другій частині книги автор говорить про походження оброблювання заліза (роз. XI), а далі переходить до культури залізного віку на півдні східної Європи, деб-то головним чином на Україні. В XII розділі він трактує грецьку колонізацію північних берегів Чорного моря, в XIII, XIV та XV розділах знайомить читача з дослідженнями пам'яток і з історією Ольвії, Херсонеса й Боспора і пробує з'ясувати вплив цих огнищ грецької культури на тубільців, нарешті в XVI й XVII розділах мова йде про джерела вивчення тубільної культури, про тубільні племена і побут тубільців. Розроблюючи другу частину роботи, автор мав багатий матеріал, щоб ілюструвати основну тезу своєї книги „Ex Oriente lux“, з якого він вправно користується. Загалом автор є послідовником ідей М. І. Ростовцева, намічених від нього в нарисі „Эллинизм и иранство на юге России“ (Лнг, 1918): південь східної Європи ступнево заселяє ряд племен — яфетиди - кімерійці, скити, що виявляли риси іранської культури, але не чужі були й культурі яфетичній, греки, іранці-сармати, при чім всі вони, за винятком греків, перебираються сюди через Кавказ з передньої Азії; ці племена, стикаючись одно з одним і впливаючи одно на одно, створюють з упливом часу одну спільну культуру, в якій проте зберігаються риси культур окремих народів.

Погоджуючись з основною ідеєю автора, мушу зауважити, що деякі думки його видаються мені недосить обґрунтованими. Прим., автор каже, що зброя скит-

ського типу грецької роботи з Феттерсфельде (Середня Германія) зроблена в майстерні одної з чорноморських грецьких колоній (стор. 165 та 234 і далі). Але існування в одній грецькій колонії над Чорним морем — в Пантикапеї — оригінальної тореветики високої якості, що постачала свої вироби сусіднім скитам, приладнуючись до їх смаку, М. І. Ростовцев доводить для часу не ранішого від часів Левкона I (389/8 — 349/8 перед нашою ерою) (Эллиство и иранство, стор. 116 й далі). Про досягнення в царині тореветики чорноморських греків перед тим часом ми не знаємо нічого. А тим часом речі з Феттерсфельде відносяться до перших десятиліть V віку перед нашою ерою. Проф. Готьє гадає, що III віку перед нашою ерою Херсонес торгував хлібом (ст. 176). Автор базується на словах присяги херсонесців (Латышев IV, № 79, рядки 47 і далі), які він перекладає таким чином: „хліб, вивізний з рівнини (я присягаюся) продавати й вивозити тільки в Херсонес“. Але переклад, здається, не зовсім достотний. Ми-б так переклади це місце: „і хліб, вивізний з рівнини, я не буду продавати і не буду вивозити (його) з рівнини в инше місце, а тільки до Херсонеса“ Eis Chersōnason стосується, видимо, тільки до другого присудку речення. Заборона взагалі продавати хліб і наказ увозити його тільки до Херсонеса більше промовляли-б за те, що свого врожаю ставало й жителям Херсонеса тільки тоді, коли весь хліб залишався на місці і держава розподіляла поміж громадянами лишки, що оставалися хліборобам по задоволенні власних потреб.

Проф. Готьє каже (ст. 177), що Діофант, отаман Митридатів, повернув Херсонесові його колишні володіння на „рівнині“, але цього не видно ні з декрету на честь Діофантові (Ios PE, I, 185), ні з розповіді Страбона (VII, IV 3). Взагалі гадка Minns'a (Scythians and Greeks. Cambridge 1913. ст. 518), яку приймає і проф. Готьє, що під „рівнинною“ херсонеської присяги слід розуміти родючий степ, що припірається до нинішньої Евпаторійської затоки, є трохи засміла і не з'єднала собі співчуття від учених, які цікавилися цим питанням після Minns'a. Прим Е. Р. ф. Штерн обмежує площу хліборобської культури міста Херсонеса на Малий півострів (Малий Херсонес (Hermes Bd. 50, 1915 p., ст. 175). Наколи-ж „рівнина“ присяги лежала на Малим півострові в безпосередньому сусідстві з Херсонесом, то її, мабуть, ніколи й займали скити.

Говорячи про Херсонеську Богиню-Діву, автор, поділяючи звичайну думку, каже, що культ Діви Херсонес перейняв від таврів, варварів, які жили побіля Херсонеса (стор. 182 і 239). Але, здається нам навряд чи можна підносити це твердження без ніяких застережень після появи цінного досліді І. І. Толстого, бо цей учений, базуючись на великому матеріалі, показує, що кровожадна Богиня-Діва, страшна Артеміда-Таврополос легко могла бути одним із витворів фантазії греків, які асоціювали в давній давнині з морем Смерти далеке, холодне, небезпечне для плавання Чорне море, населяючи його примарами потойбічного світу (Ахілл, владика острова Левки, Медея, Прометей, грифи) („Остров Белый и Таврика на Евксинском Понте“. Лг. 1918).

На стор. 177 проф. Готьє каже: „На спогад цієї події (цеб-то що Херсонесці дістали від римлян незалежність від боспорських царів) Херсонесці, мабуть 24 року перед Р. Х., встановили нове літочислення“. Ми не знаємо, з якого приводу Херсонес завів нову еру 25/24 р. перед нашою ерою. В кожному разі звязувати встановлення нової ери з моментом визволення Херсонеса від боспорської залежності навряд чи є підстави. Не казати вже про свідчення Страбона (VII, IV, 3: відтоді й досі місто Херсонес підлягає владарям Боспора“, географія страбонова написана біля 19 року нашої ери), проти наведеної гадки свідчать написи, на яких базуючись М. І. Ростовцев встановлює залежність Херсонеса від Боспора для часів Динамії, Аспурга й Полемона (див. „Сборник статей в честь П. С. Уваровой, М. 1916 г. ст. 10 й 11), Правда, М. І. Ростовцев в роботі, що він закінчив перед початком 1918 року (Скифия и Боспор 1925 г. ст. 51 й 52), погоджуючись з Cuntz'ом, приділяє джерело відомого місця з Плінія, де між иншим констатовано волю Херсонеса, до часів Августа, а не до часів Нерона, як перше, але тим М. І. Ростовцев не відмовляється тези, сформульованої вище: в книзі, що також належить до 18-го року, „Эллиство и иранство“ висловлює він гадку, що Херсонес здобув волю після перемоги Цезаря над Фарнаком, але потім, не без впливу римської влади, мусів знов скоритися Боспорові (ст. 153).

Взагалі проф. Готьє, як здається, перебільшує економічне й політичне значіння Херсонеса: на ст. 184 автор каже, що тубільна людність Крима за часів Страбона підлягала Херсонесові. Підставою для нього одно місце з Страбона (VII, 4, 6), яке він, як ми гадаємо, не зовсім поправно зрозумів: Страбон говорить у цім і дальших

параграфів про умови оброблення землі і про тубільних жителів півострова Херсонеса Таврійського (Кримського півострова), а автор під словом „Херсонес“ на початку параграфа („Що до Херсонеса“ і т. д.) розуміє, мабуть, державу Херсонес і, як здається, уявляє собі, що вона сягала аж до Феодосії.

На ст. 200 проф. Готьє обчислює весь вивіз хліба з Веспора, що обчислював не тільки Аттіку, але й інші країни Греції, за Левкона I на 670.000 мед. Дані, що на них ґрунтується автор, коли визначає цю суму, нам невідомі. Демостен в промові проти Лептина свідчить, що щорічний експорт хліба з Пантикапея до Атен за Левкона виносив приблизно 400.000 мед., але суми експорту хліба з Веспора до всіх країн Греції він нам не подає.

За незовсім удатний вважаємо ми спосіб проф. Готьє наводити цитати з написів та авторів, не ставлячи точок там, де він випускає певні пасажі. Прим. на ст. 157 він так цитує 66 і дальші рядки напису на честь Протогена (IPE I, 16): „первый обещал на закупку хлеба 1000 золотых, которые немедленно принес и дал, первый же обещал 25000 медимнов пшеницы и, оказав снисхождение на год, получил деньги без процентов“. Читач може подумати, що Протоген всі ті 1000 золотих позичив на рік без відсотків. Але з пасажа, що йде по словах „приніс і дав“, випущеного в проф. Готьє, видно, що з тих 1000 золотих Протоген позичив на рік без відсотків тільки 300 золотих, а решту грошей, мабуть, позичив на короткий строк, а потім мова йде про 2500 мед. пшениці, що Протоген залишив народові і про гроші, що належали йому за ту пшеницю.

В кожному разі книга проф. Готьє є цікава своїми завданнями роботи і ми чекаємо на появу другого тому досліді, де, мабуть, будуть розроблені питання, що автор намічає у вступі (прим. про місце поселення слов'ян перед VI в. нашої ери, про виникнення Києва, Чернігова).

А. Кацевалов

Проф. Вол. Пархоменко. Початок історично-державного життя на Україні, ДВУ. 1925. 37 стор.

Автор цієї розвідки — досить вже відомий нині історик. Його останні роботи — Происхождение Руси (збірник „Русское прошлое“ 1923), О происхождении русского государства („Накануне“ — Берлін 1924), Из древней истории Восточного славянства (Изв. отд. рус. языка и слов. Р. А. Н. 1920—24), Олег та Ігор (Записки іст. — філог. Від. У. А. Н. кн. IV. 1924), У истоков русской государственности (Л. 1924) свідчать про його знання, ерудицію й той інтерес до давнього минулого України, який так допомагає йому чи то розбиратися у масі дослідів про це питання, чи то дошукуватися самому. Розвідка, яку ми рецензуємо, стоїть, як зазначає сам В. Пархоменко у короткій передмові, — у найближчому зв'язку з його роботою „У истоков“ ... Після 1923 року, коли автор скінчив останню роботу, він тепер подає не лише перероблення старого, але й чисто наукові доповнення. Автор і нині стоїть на тім, щоб „відокремити з самого початку історію України від історичного життя решти східного слов'янства“. По суті, продовжує В. Пархоменко, цю початкову добу так званої Київської Русі досі так російські, як і українські історики вважали з того і другого боку виключно за свою власну національну добу, без справжньої спроби побачити в історії Київської Русі, в широкому розумінні цієї назви, разом елементи і російські або великоруські, і спеціально українські.

Розвідку написано у напрямі відокремлення цих обох елементів. Український історик повинен відійти від літописних ідей про єдину Русь, племінну єдність та немішаність слов'яно-руського племені. Треба зруйнувати старий історичний консерватизм.

Переводячи свою гіпотезу, остільки протилежну думкам старих літописців, автор поперед усього зупиняється на огляді географічних умов життя України, попередній культурі на українській території та сусідніх культурних впливах. Звичайно, йому доводиться повторяти за археологами стару думку про цікаву та багату культуру скитів на українській території, культуру, що склалася під впливом дунайським, кавказько-яфетичним, іранським та грецьким. Отже, про епоху не лише цю, але й IX—X в. в. в літописах ми бачимо „сочинительство“ (Шахматов), а коли так, то й, справедливо завважує Пархоменко, — і тенденційне, викликане політичними та класовими інтересами, перероблення легендарного матеріалу.

Автор критично ставиться до історії панування перших Рюриковичів.

Літописець переопитує, по-за тенденційністю, перекази півночі та півдня, поставивши в основу плутань легендарний мотив про закликання трьох братів на

князювання. Знаменне, на думку автора, й виставлення Олега „носителем“ ідеї єднання східно-слов'янських племен — не у всіх літописних звістках, як не однакова і вказівка в літописах про місце його князювання.

Цей самий Олег об'єднав східні племена, а за часів Ігоря Старого бачимо поміцнення сили Полян на Дніпрі. Ігорю припало стати на чолі колонізаційного руху, що в той час ішов з Подоння до Дніпра. Ольга та Святослав продовжували звязану з колонізацією боротьбу й остаточно подолали Деревлян. Цікаві у В. Пархоменка рядки, де він розв'язує питання про Київ, що став волею історії „резиденцією“ старих князів.

Пархоменко наводить згадку Яна Длугоша, котрий користався з невідомих тепер літописних матеріалів, що ніби заволодів Київом Ігор, думку акад. Марра про збудування Києва ще за скитської доби, проф. Кулановського, Вічфусона та інших, що відносять час заснування Києва у добу готів то-що. В кожному разі, Пархоменко не вважає Ігорівський Київ за велике та значне місто, — це, може, була яка фортеця. Важніший тут, на думку Пархоменка, факт етнографічних та культурно-історичних змін, звязаних з іменем Ігоря; внесено було більш етнографічної мішанини, родо-племінний побут був змінений „каганатом“; насунув степ.

За виразного представника цього степового типу князя - кагана Пархоменко вважає Святослава, „портрет якого добре змалював почасти літопис, а почасти Лев Диякон.

І зовнішній вигляд його з голеною головою і з так званим „оселедцем“, і його кочовничо-степові нахили, і характер війни, а також одяг, — усе свідчить про його щільний зв'язок із степом і про воєнно-торговельне походження його влади“. Підготовлювався до того шлях „із варяг в греки“, в зв'язку з підвищенням Візантії, а це у свою чергу в'язалося з рухом Норманів по всій Європі взагалі і на східній з'окрема. Чи загибель Святослава під час шукання нових торговельних шляхів, чи подорож Володимира до Новгороду та назад, заразом з Норманами, що потягли його з собою знову до Києва, це усе свідчить, на думку Пархоменка, про встановлення стосунків дніпровської Русі з північно-східними племенами. І з цього часу починається новий момент в історії так званої Київської Русі.

Однак ця Київська Русь не була великою державою, як і її династія. Пархоменко доводить сумнівність літописних даних про синів Володимира, що ніби одержували столи по великій території. Держава Володимирова купчилася коло Києва, як і Ярославова. Сини Ярослава тоді почували себе непевно в Києві, про що свідчить революція 1068 та 1163, де, за Пархоменком, виявилася не тільки боротьба нижчої класи проти верхньої, а й разом боротьба лісостепового села проти панування „находників“, цеб-то чужого ще для місцевого елементу Київської влади. „Народне обрання“ Володимира Мономаха пояснюється лише дипломатією цього князя, який вмів з себе вдати прихильника місцевого дніпряньського елементу, — „смердів“, був близький до духовенства, перейнятий ідеями візантійського монархізму і єдиної Русі, тих самих ідей, що зустрічаються в „Повісті временних літ“, яка була складена під його впливом. Мономах урятував київську верхню пануючу класу, представників торговельного капіталу, від революційного руху з боку селянства; утворити справжню східно-слов'янську монархію заважали великі простори, роз'єднаність населення та відсутність потрібних шляхів.

Отже в XII ст. ми маємо піднесення Києва з боку його політичного значіння, через характерно утворену на той час спробу київської великодержавності. Таким сильним він залишився до самого Батя.

Закінчується розвідка Пархоменка коротким оглядом усього ходу життєвих подій та колонізаційних рухів усіх племен східного Слов'янства в цілому. Це автор зробив для кращого з'ясування загального ходу української історії за первісної доби.

Тут підкреслено, що для нас особливо цікаво, з одного боку роз'єднаність економічну, соціальну, етнічну. Старе племінно-хліборобське село „смердів“ жило своїм особливим від міст життям, не наближуючи своїх інтересів до міських, а навпаки — ставлячись до них вороже; з другого боку бачиться ідеологія великого торговельного міста на шляху „із варяг в греки“, міста, що підпало під різні впливи, особливо візантійсько-церковний.

Ідеологія ця яскраво відбилася в тогочасній письменності і надто в „Повісті“. До недавніх часів, такий висновок Пархоменка, старовинна історія України була зовсім темною з тієї саме причини, що початковий літописець наклав свої погляди. Не зразу тому ясно, що південно-східний елемент, який, що далі, то все збільшувався, від нових рухів племен, наклав свої риси на українське населення, і наслідком цього явища, завначас Пархоменко, був той степовий елемент в історії українського

народу, що через нього хліборобське населення України мало досить незвичайну для хліборобських народів козацько-степову військову історію. Це явище Пархоменко зазначає як важливе, й на підставі лише правдивого з'ясування початкової історії українського державного життя можна, каже він, з'ясувати хід та риси давнього життя доби козацької. Шлях такої спроби В. Пархоменко прагне покласти майстерним науковим аналізом і гіпотезами, досить цікавими. Дані археології і тепер стверджують певність його поглядів, що до участі східних племен в складанні характеру перших кроків історії старої України.

Розвідка цікава для спеціаліста і є цінною спробою нового тлумачення зазначеного історичного періоду минулого України.

Ів. Єрофіїв

Валеріян Поліщук. Роскол Європи. Художньо-соціальні та побутові нариси. Книгоспілка. 1925. Стор. 112, тираж 3.000. Ц. 50 коп.

Автора треба похвалити за бажання не лишитися в „боргу“ перед тими, хто його послав за кордон і відплатити їм своїми „художньо-соціальними та побутовими рисами“.

Це, так би мовити, принципіально. А що торкається „по-суті“, то тут є — про все і ні про що толком.

Справді, коли перечитати підзаголовки, то може „світ замакітритися“ від рекламних обіцянок закордонного „дива“. А візьми в руки, спробуй помацати ближче — „серце закипить“ від досади й... обурення. (До-речі, рецензент з „Нової Громади“ ч. 18—19. досить таки довірливий хлопець, бо пообіцяв читачеві де-чого багато, очевидно, сам не читаючи).

Ось, напр., перший-ліпший зразок. Заголовок сам за себе так і кричить: — „Од чого божеволіли винахідники“ (стор. 41).

Читаємо: „Відділ інших, старих лінотипів, являє собою простішу комбінацію, хоча й це машини, вдумуючи які, як відомо в історії винаходів, не один винахідник розорився в пух, нічого не досягнувши, а кілька збожеволіло. Тут одразу, стукаючи по клавішах з літерами, складають рядок формочок для тих літер, що відповідають рядкові тексту, а потім одразу цілий рядок в тій формочці й виливають, випускаючи в неї трохи розтопленого сплаву з свинцю та олова, що зветься друкарським металом, і який є тут же при машині, в казані“.

Доводиться перепросити читача за оцю бездарно-школярську писанину, але ми мусили її навести, щоб не на словах, а на факті показати цю рекламну претензійність. І це не уривок, а весь текст під цим заголовком. А коли вас пече бажання знати, од чого-ж все таки „божеволіли винахідники“, то ви, очевидно, можете задовольнити його тільки припущенням про те, що просто собі люди винаходили і „од того“ божеволіли. А от Поліщуки про це тепер пишуть і... нічого собі, зовсім за „здорових“ себе вважають, а читача, — якщо не за божевільного, то, принаймні, за дурня.

І — знов же — це не „ляпеус“ якийсь в цілому тексті книги. Всі „нариси“ просякнено от таким „облудним патяканням“, що під зазвальною вивіскою заголовків ховає словесну пустяковину змісту. А якщо він (зміст) де й є, то це здебільшого або прелепсько переказані анекдоти, або ж такі „цікаві“ оповідання, ну, хоч як про... ротаційну машину. Ось на зразок: „Така машина, що друкує на папері змотаному в таку катуху, що зветься рулоном, а потім сама ріже і складає, або, як кажуть, брошуру, називають ротаційною машиною або по-простому ротаційкою“ (стор. 44).

Невже треба було аж за кордон їздити, щоб цю „новину“ привезти? Та ще в такому стилі (і „по-простому“ і, очевидно, не по-простому)!

„Стиль“ цей, як і авторова „граматика“, досить таки оригінальні. І коректор зовсім тут не винен. Бо автор не тільки губить зв'язок поміж початком речення й кінцем (коли пише: „така машина... називають...“), а й — самий зміст.

Ось послухайте хоч який „детектив лепет“: — „Одесь — та велика дитина почуття, який (!) затулює в цупкі лапи того жахливого побуту, починаючи (?) од стиснутого життя на стипендію чехів, та за (?) кабальні суми своїх видавничих спекулянтів“ (крапка, стор. 66). Іще на сторінці 109, згорі і на сто дванадцяти сторінках книжки згорі і знизу.

Або посмакуйте з такої „художності“: — „Коли ви йдете по заллятих саявом чи то (?) блакитно-сріблятого неба, чи то під (?) громохкою зливою вогнів електричної реклама, по великих бульварях Парижу, ви можете побачити...“ і т. д. (стор. 71).

І така „будова“ речень („художні ж нариси“, не аби-як!) на кожному кроці, не кажучи вже про такі „сумнівні“ твердження, як те, що природа й економіка надала людському смакові гнучкої, в'юнкої й закругленої вдачі (!) — стор. 71, перше речення згорі).

Справді, у автора занадто „в'юнка вдача“!

Вона (ця вдача) виявляє себе і в теоретичних міркуваннях.

От хоч-би „теоретизування“ Поліщука з приводу того, що французи тупцюються на одному місці й не можуть зробити в себе „жовтневої“ революції.

Справа, бачте, в тому, що у французів є винайдений Поліщуком — „консерватизм попереднього стану“ (очевидно, є ще консерватизм „последующего“, чи що-б то, стану). От тут то й собаку зарито, бо — „французький соціалізм у силу згаданої консервативності попереднього стану (підкр. наше М. Я.) висуває таких спільників капіталу, як Леон Блюм, що йде в руку й ногу з Ерію і т. д. ... Одним словом, „новий“ Маркс в поліщуківському виданні!

Та проте, — хоч нам до Поліщука й невідомо було, оскільки „в ногу“, а оскільки „в руку“ ходять Блюм і Ерію, — ми з жалем мусимо констатувати, що й сам Поліщук, поставивши себе на голову, „пішов на руках“.

Це особливо впадає у вічі там і тоді, де й коли автор намагається з незалежним, широким жестом говорити про свої спостереження над робітничим життям.

Для всіх ясно, що від випадкового мандрівника не можна вимагати повної, закінченої картини життя європейського робітництва. Це було-б вище за фактичні можливості.

Але так само нікому не можна відмовити права вимагати від такого мандрівника, що береться писати про це, одного: — широти, правди.

А Поліщук і тут намагається обвести навколо пальця читача. Переповівши де-кілька старих, зайозених анекдотів про „дисципліну“ німця, що, не маючи перонного квитка, не зміг захопити залізничного двірця й програв революцію; описавши вигадане, чи з чужих слів подане (на джерела не посилається) засідання німецької ком'ячейки в пивній, де „справи стоять: — оволодіти кооперацією, відкрити гурток лєнінізму, поставитись до процесу так званої німецької „ЧК“, він з апломбом заявляє: „коли ми заглибилися у робітничє життя Німеччини, ми тільки дуже переконалися у попередньому твердженні“ (мова йде про „планову ненависть“ німецького робітника до буржуазії).

Здавалось-би, саме тут автор і повинен показати ті факти з робітничого життя, що в них він заглибився і знайшов підпертя „попередньому твердженню“.

Але... він мовчить. А всі ці словеса, це — тільки бучна, порожня фраза, мильна банька.

Бо нічого такого Поліщук не бачив, нікуди не заглиблювався і не міг заглибитися, а говорить це тільки „для одводу очей“, мовляв, „знай наших“.

Істино:

„Узнаю мілаво своє

По „умності“ речей яво...“.

Можна було-б багато ще таких сугубо поліщуківських перлів навести, коли-б не терпець читача і не перетворення всіх цих перлів... в один „сплошний“ халтурний перл.

Ми й так стільки уваги тут рішили віддати лише тому, що — пра-ж, нарешті, конкретно піднести голос протесту проти тої безсоромної графоманії, що нею тероризують читача.

Бо чим-же він, бідолаха, винен, коли серед наших не в міру „борзих на перо“ пійтів є така сверблячка — робити „стрибки“ не тільки „через голову Робесп'єра“ (як у французької буржуазії, за Поліщуком), а й через власний глузд.

Розуміється, від цього може-статися не „розкол Європи“, а тільки справжній „розклад“ у голові.

Ну, так досить же, доволі, годі!

М. Яловий

Акад. Аг. Кримський. Переський театр, звідки він узявсь і як розвивавсь (уривок з III тома) „Історії Персії та її письменства“. Українська Академія Наук, збірник історично-філологічного відділу, № 6. Київ 1925. Стор. 96. Ціна 1 крб.

Ми мало знаємо східні літератури, і ще менше маємо уявлення про театри близького й далекого Сходу. Звичайні курси з історії театру, читані по наших муз-

драматичних інститутах та технікумах, за раз наавжди повзятим шаблоном, починають цю історію з грецького театру Діоніса, з драматургії Есхіла, Софокла й Еврипіда. А тим часом шукання новіших режисерів і в нас, і на Заході весь час то свідомо, то несвідомо звертаються до шляхів, якими йшли, а іноді і тепер ідуть театри Сходу. Єврейнов раз-у-раз згадує в своїх писаннях і за японський, і за китайський театр; Таїров у своїх „Записках режисера“ рясно цитує книгу С. Леві про індуську драму. В театрах Сходу приваблює їх незалежність від літератури, їх безпосередність, яка дала їм здійснити той ідеал „всенароднього“ видовища, за який даремно мріяв європейський театр кінця XIX і початку XX сторіччя.

Історія перського театру може не найяскравіша сторінка в історії поза-європейських театрів, а проте сторінка з багатьох поглядів цікава й поучна. Українськму читачеві пощастило дістати про цей театр відомості з рук найлуччого в нашому Союзі знавця перської культури й літератури акад. А. Є. Кримського — в монографії, яка єднає науковість викладу з доступністю його і невідготуваному, але звиклому до серйозного читання читачеві. Російською мовою, крім ряду журнальних статтів та сторінок в описах подорожніх — не що давно про перський театр вийшла невелика популярна книжка Євгена Бертельса („Персидский театр“. Ленг. 1923, ст. 93) в серії книжок за східній театр, що їх видає розряд історії театру при Російському Інституті історії мистецтв (вид-во „Academia“). А. Є. Кримський каже, що книжка Бертельса „дуже путяща праця: скрізь видно, що писав її тямущий орієнталіст“. Читача, який побажає дістати як найповніше уявлення про перський театр, можна було б порадити почати читання з маленької книжки Бертельса і перейти після того до ґрунтовної роботи А. Є. Кримського, де він знайде і документи і точне датування і характеристику театральних вистав і переклади де-яких вразків.

Коріння перського театру — з одного боку в скоморошій грі-танцях, що виконують мандровані комедіянти („базіґари“), з другого — в релігійному культі, званому зі всенароднім помином Хосейна, сина Алі, одного з перших халіфів, безпосередніх наступників Мохаммеда. Поволі розвиваючись, культ цей сплотив (в кінці XVIII й поч. XIX віку, як гадає А. Є. Кримський) релігійну драму „те'зіє“ (траур, жалоба), що не зовсім зникла і тепер. В XIX в. Персія познайомилася і з європейським типом драми, найбільше полюбила і, можна сказати, засвоїла з європейських драматургів Мольєра, видвигнула чимало своїх комічних письменників. Але трагедія європейського типу не прищепилася, і „те'зіє“ досі залишаються одним типом трагедії, „який тіпиться всеюдною увагою“.

Окреме місце займає в Персії ще ляльковий театр — Кечель-Пегливан, що зайшов, можливо, в дуже давні часи до Персії з Китаю, також з репертуаром комедійного характеру.

Робота акад. А. Є. Кримського і дає, по-перше, докладні відомості про всі ці типи театру і, перш за все, про релігійну містерію, відомості, взяті з перших джерел, які автор, здебільшого цитує повно з первотворів або наводить уривками. В першій частині роботи цікавить його нерозв'язане ще питання про те, до якого часу можна приділити виникнення самої драми. Релігійні обряди драматичного характеру мають свій початок в X—XI в., а може і в дальшій часі, а що до п'єс, то їх поважний дослідник (може навіть з перебільшеною обережністю) не вагається доглянути раніше межі XVIII й XIX сторіччя (1808 рік).

Далі автор подає докладний опис типової вистави релігійної драми, що викликає (не без певного натиску з боку організаторів дійства) у глядачів вибух надвичайного ентузіазму. Тут найцікавіша цитата з листа самовидця, одного з учнів авторових, що 1904 року в Теграні особисто спостерігав виставу „те'зіє“ і релігійні процесії, які супроводять ці вистави і в яких фанатизм учасників доходить крайньої міри.

Відділ кінчиться широкою бібліографією західно-європейських і російських робіт про „те'зіє“; з західно-європейських робіт названі тільки найважливіші, російську бібліографію, хоча в ній і „багато всякого мотлоху дилетанства, тільки-ж вона через політичні умови українського життя являлася досі й нашою власною бібліографією“ — автор наводить аж до газетних статтів. Може варт було, маючи на оці широкого читача, відзначити в ній також статті, викликані французькою книжкою Ходзько: „Театр в Персии“ С. И. Уманца (Историч. Вестн. 1892, т. 50, дек.) і переклад одної містерії „Смерть халіфа Алі“ (там таки, ст. 817 і дальші), а також перекладну статтю М. Дандевіля „Театр у Персії“ (библиотека „Театра и Искусства“, 1901, кн. 2). З чужоземних робіт, поминаних у списку, цікаво було-б і нашому читачеві вказати книжку Риджвея Ridgeway W., The Dramas and Dramatic dances of non-

European races in special reference to the Origin of Greek Tragedy. Cambridge 1915), в якій розділ 2-й присвячено перським містеріям, при чім автор наводить цікаві, хоч і спірні, паралелі між ними й поминальними містеріями стародавности. З французьких робіт може варт було б відзначити спеціальне число *Revue Théâtrale* (1905) зі статтею А. Талассо, присвячене перському театрові.

Певна річ, ці вказівки ми робимо не для автора (який їх не потребує), а для читача, що побажав би, користаючи з книги, взяти від неї як найбільше.

До речі відзначимо, що автор „Горя от ума“ 1820 року також мав нагоду бути присутнім при виставі „те'зіє“, про що й оповіщав свого приятеля, великого театрала свого часу, П. А. Катенина: „В Абгарі (велике село між Султанією та Каазвином), пише А. С. Грибобдов, „пожили трохи підчас Рамазана, бачили східню трилогію: Страсті Господнього угодника Алія, чули удари дланьми в перси, зойки Ва Гуссейн! О! Фатме! і ин. Я на це дивився, про тебе думав“ (Соч. Гриб. изд. Р. Акад. Наук, III, 137).

На закінчення ми знаходимо в А. Є. Кримського переклад одної з тезійних п'єс Сад Фатими, дочки Мохаммедової і надзвичайно цікаві (нові і для російського читача) відомості про свято „Омарового вбиття“ (первісно малося на увазі одного з винуватців смерті Хосейна, що пізніше, мабуть на меті 18—19 віків, зіллявся з особою халіфа Омара) і про звязану з цим святом літературу—вірші, які неславлять пам'ять Омара, і театральні вистави. Останній відділ книжки присвячено світському театрові (скоморосим ігранкам, Кечель-Пегливану, драмі європейського типу).

Нема сумніву, що багата на фактичний матеріал, цінна обережними і добре перевіреними висновками книга акад. А. Є. Кримського зацікавить не самих лише орієнталістів, а і всіх, кому близькі питання історії театру й драми. Вона належить до числа тих укр. книжок, до яких з конечности будуть звертатися і читачі, що знаходяться і по-за межами України.

О. Білецький

Проф. Я. В. Столяров. „Организация учебно-методологической работы в институте“. Гос. Изд. Укр. 1925. Стр. 95. Ц. 60 коп.

... Розділи, параграфи, пункти і навіть підпункти. Інструкція—та й годі. Елемент сухої казенщини так і впадає в очі з перших сторінок. Коли ви не професор або студент-суспільник, то може вважатимете за марнування часу знайомитися зі змістом „інструкції“ проф. Столярова.

Але даймо на те, що ви, незалежно від свого соціального становища, все таки рискнули докладно зазнайомитися з цією книжкою.

Перебігши кілька сторінок, ви перестаєте помічати зовнішні атрибути казенщини. Ваші думки витають в академічній сфері. Питання корінної реформи вузів зацікавлюють вас. Разом з автором ви ладні скерувати критичні стріли в сотні недоладностей, яких ще й досі не позбулися оновлювані методи вищої освіти в УСРР. Автор свідчить:

— „Під спільною покрівлю механічного факультету і в порядку сумісних і взаємодіючих організмів живуть одночасно відділи авіації, млинарської справи паротягобудівництва і ин.

Трохи далі ви читаєте:

— ... абсолютно необхідно готувати таких фаховців, які, охоплюючи в інституті досить широку галузь народного господарства, зможуть і в житті працювати в межах цієї галузі. А само від себе зрозуміло, що фахи паротягобудівництва і млинарської справи в житті ніколи не спадаються...“.

І слідом за тим ви погодитеся з таким, напр., висновком автора, висловленим в формі запитання.

— „Що є спільного по суті між будуванням аеропланів і млинарською справою — і чи є користь від з'єднання цих цілком різnorodних фахів в однім факультеті?“

Ще подібний приклад...

Нападаючи на „суто-лекційний“ метод викладання і його архаїчний наслідок — іспитову перевірку знань Я. В. Столяров демонструє перед вами таку картину. Студент протягом навчального року не ходить на лекції. Перед іспитом він сідає за рекомендований від лектора підручник і на швидку руч витрубує той чи инший „предмет“. Незабаром стає на іспит перед професором, з яким уперше здибається з цієї нагоди. „В два счета“ — за які небудь десять хвилин — студент забувається „предмету“.

І таких випадків не мало. Тому мусимо визнати, що проф. Столяров справедливо гудить застарілий спосіб суто-лекційного викладання. Адже цей спосіб призводить до того, що

— „можливість обмежитися на вивченні підручника для зачислення іспиту цілком знецінює саме викладання; школа обертається на установу для переведення іспитів“.

Значіння рецензованої книжки — не тільки в виявленні дефектів сучасного навчання по інститутах. Поруч фактично-обґрунтованого засудження рутинної системи, або — краще — безсистемності, в підготованні різних фаховців-організаторів, автор підносить нові, цілком конкретні методи вищої освіти.

Характеризуючи облік знаннів студентів, автор, між иншим, включає в цей огляд так звані — „матеріальні наслідки (матеріальний залишок) роботи так цілої групи, як і кожного студента зокрема; напр.: конспекти лекцій, замітки і вимітки з літературних джерел, розв'язані завдання, ескізи, графіки... звіти про роботу в лабораторіях, в майстернях або на продукції, звіти про екскурсії, доповіді, реферати то-що“.

Дуже серйозну увагу проф. Столяров дає потребі розподіляти учбову роботу між усіма учасниками колективу. При тім він підкреслює раціональність такого становища, коли

— „... індивідуальна робота є тільки складовим елементом в спільному ціловому завданні...“.

Все те — в першому розділі, присвяченому питанням побудування учбового плану.

В дальшій частині книжки читач знаходить цінний матеріал про організацію предметових і факультетських комісій, про методологічну роботу цих комісій і, зокрема, про підготовання робітників молодшого педагогічного персоналу до діяльності професорів.

Чимало цікавих уваг можна знайти у Я. В. Столярова за приводу й досі пануючого в академічних колах змагання до надмірно вузької спеціалізації. Ілюструючи свої „параграфи“ і „пункти“ численними фактами з життя, автор про „предметову“ спеціалізацію каже так:

— „в педагогічній навчальній роботі вона принесла з собою власне ту многопредметовість і ізолюваність у викладанні кожного предмету, що їх наслідків вища школа намагається тепер збутися“.

Не маючи змоги деталізувати зміст невеликої на обсяг книжки — методологічного підсобника, обмежмося тут на виявленні основної ідеї автора. Цю ідею можна висловити кількома рядками вступу до книжки.

— „Державні, господарчі й професійні органи, зацікавлені непосредно в існуванні вищої школи певного типу, педагогічний колектив цієї школи й активна частина студентства — от три елементи, що повинні взяти найживішу й активну участь в будівництві школи...“.

Погляди, тези і висновки проф. Столярова, зафіксовані друкарським станком на 95 сторінках, цілком гармонують з його основною ідеєю.

Книжка може бути корисна не тільки педагогам і студентам вузів, але й кожному державно-суспільному робітникові, що побажає взяти участь в справі народньої освіти.

Н. Білгородський

Петро Панч. Солом'яний дим. Оповідання. Д. В. У. 1925 р. стор. 186. Ціна 65 коп.

Книжки, переповнені благонадійним моралізаторством та карамельними описаннями революції, без міри всім набридли. Не менш набридли й книжки, в яких годують читача жуйкою з описів природи, з психологічних переживань та з дешевенької лірики.

Через повідь моралізаторства та лірики, що пройшла в перші роки революції, П. Панч пройшов порівнюючи щасливо, принаймні він не повірив у потребу того моралізаторства у художніх творах, хоч подекуди, видимо під натиском якогось з доморобних „метрів“, і збивався на нього...

Всі речі в цій книжці можна поділити на три такі основні типи: 1. — нариси, 2. — новели і 3. — повісті. Ми-б навіть сказали не повісті, а оповідання, подані в плані повісті, до яких ми відносимо „Гнізда старі“ і „Там, де верби над ставом“.

Коли приглянутися до дат, що їх цілком злушно виставив автор під окремими речами, то кожному періодові роботи П. Панча відповідає певний тип белетристичного

твору. Так найраніше написано побутові нариси („Савчині бариші“, „Ляк чернеток“ і „Калюжа“).

Саме ці речі є й найслабіші у збірці. Їх з повним правом можна віднести до учневих спроб, хоч такі, як „Калюжа“, ми можемо вже вважати за спробу вдалу. З нарисів, на нашу думку, зовсім не варт було містити в книгу таку річ як „Ляк чернеток“. Коли вже автор хотів показати в цій книзі етапи свого розвитку, то для характеристики найранішого періоду досить було б „Калюжі“ і „Савчиних баришів“.

На другий, по черзі, період припадають „повісті“, які ми вже згадали. В них ще немає тієї одшліфованості, що помітна на пізніше написаних новелах, але на нашу думку повість є саме тим родом белетристичного твору, в якому П. Панч може зробити найбільші досягнення, і це тому, що композиційно він її найкраще охопив.

Спокійний епічний тон побутовця — повістяра є правдивим мистецьким тоном П. Панча, і в цьому переконалися, коли читавш краще з формального боку зроблені новели, написання яких припадає на останні роки (1924 — 1925 р. р.).

З новел до збірки внесено: „Дороговказ“, „Смерть Януляса“, „Барма“, „Загублена шапка“ і „Як-би була инша політика“. Ми не будемо, боячись вийти за межі рецензії, докладно розбирати кожне оповідання. Одзначимо лише, що „Барма“, на нашу думку, найкраща річ у збірці, і може через те, що автор не намагався в ній цікаво розгорнути сюжет, і шукання сюжетових ефектів не завважало йому висловлюватися в повний голос побутовця-повістяра. Навпаки „Загублена шапка“ фабульний матеріал якої давав можливість, порівняно легко, досягти значних сюжетових ефектів, свідчить про марно потрачені зусилля, бо ця новела вимагала значної вигадливості, якої і не вистачило у П. Панча.

Ще яскравіше стверджує це остання новела в збірці „Якби була инша політика“. Її нескладний сюжет з кінцевим ефектом, побудований на несподіваному розв'язанні, не вимагав од автора особливої вигадливості сюжетового новеліста і П. Панч міг вільно виказувати свої здатності повістяра — побутовця. Через це ця новела можна відзначити разом з „Бармою“, як найкращі речі в збірці.

Та хоч загалом новели формально вище стоять від повістей, ми все-ж мусимо відзначити, що ця „вищість“ залежить од того, що вони писані пізніше. Коли автор зробив вже значні успіхи в художньому оформленні. Белетристичний „хребет“ у П. Панча повістярський і нам здається, що в новелі він з своєю спокійною манерою значних успіхів не зробить, виключаючи побутове оповідання.

Загалом книжка справляє „нерівне“ вражіння, але великий плюс той, що її вже дочитаеш до кінця: чим можуть похвалитися небагато книжок молодих авторів. Що-ж до передачі побуту, особливо сільського і містечкового, то Панч виявив метке око і з молодію української белетристики чи хто й може з ним рівнятися в цьому напрямку.

Зовні книжка справляє досить приємне вражіння, але коректа га фальцовка жахні. Особливо коректа, якої, здається, зовсім і не правила. А може в Павлоградській державній друкарні так-таки жадного путнього коректора?

О. С — ко

Гр. Косинка. Мати. В-во Книгоспілка. Стор. 32 in 16°. Ціна 12 коп.

Це оповідання, як і взагалі вся творчість Грицька Косинки, є суто-реалістичне і дуже просте, через те його досить важко схарактеризувати. Оповідання зацікавлює, бо в ньому багато дії, виправданої обставинами військового часу (наступ поляків 1920 р.). Власне, це є історія одного парубка, селянського інтелігента чи півінтелігента, що поїхав через фронт по лікаря для тяжко хворої матери. Оповідання іде від його особи. Головну увагу автор звертає на окремі типові постаті, надаючи їм великої виразності. Інтересно, що йому пощастило дуже жваво змалювати позитивні постаті, тим часом як контрастну фігуру польського графа дано в надто карикатурному вигляді. Потім дуже ймовірно передано вражіння героя в бойовій смузі. Є декілька хороших батальних сцен громадянської війни того часу, яких ми, здається, ні від кого більше не маємо.

Характери дійових осіб показано в дії, що є завжди певним досягненням, і через те дію перейнято психологізмом. Головний герой, тоб-то сам автор за нього, свідомо і несвідомо весь час вишукує психологічні мотиви своїх та чужих вчинків. В нього самого багато рефлексії, що й дає змогу збудувати таке оповідання. Цей герой — „Андрій“ або частіше „я“ поєднує собою дві групи персонажів: українських

селян якогось західно-українського села та польських жовнірів — „завойовників“, не дуже вдалих у даному разі.

Отже маємо протиставлення двох колективів одного одному. Автор ніби наміряється поставити перед собою на повний зріст національно-соціальної проблему, та, очевидно, рямці оповідання такого завдання не витримали і треба тут рішуче зазначити, що спроби соціального синтезу психологічно проаналізованого матеріалу „Мати“ не дає. Головна вага твору в його подробицях або в художньому сполученні психологічних і побутових подробиць. Коли ж автор береться до свого соціального завдання, він пише патетичні рядки: „так, не для слави польського офіцера хай будуть ці рядки! Але їх родила та велика й справедлива у віках ненависть мого народу, — що і т. н.“ (9 ст.). Штучність оцих високопарних рядків просто інтригує. Здається, в автора був намір показати нам психологічно умотивовану зміну ідеології в свого Андрія.

Проте замість ідеологічної зміни ми бачимо в нього тільки трохи індивідуалістичний намір убити полоненого польського графа з револьвера. В не дуже дотепній сцені, де граф умирає з переляку, зацікавлює саме не граф, а револьвер, що про нього згадано на початку оповідання і що не стріляє при кінці — виконано відому пораду Ан. Чехова про рушницю та зайві подробиці.

Вже краще показано ідеологічні зміни в польській армії за час її розкладу. Тут автор зумів дати соціальний розріз колективу: граф Яромірський та офіцери, грабіжники і патріот, сержант, салдати — підлесливий і бунтар — зрадник, гайдамаки. Андрій, возячи свою конякою штабних чи патрони, має час простежити всю армійську ієрархію та побачити її класове походження. Ходою дії оповідання природно розкладається на три частини: сцена в селі, на польському фронті і повертання на село з загонами Котовського. В останньому розділі з'являються червоноармійці замість поляків, але село продовжує своє трудівницьке життя тим самим традиційним темпом.

Автор утворює протиставлення — карикатурна смерть графа і страдницька селянки матери. Лікаря Андрієві так і не пощастило знайти.

В цілому це оповідання Гр. Косинки належить до числа його кращих творів. Воно визначає певний і чималіший поспіх. Косинка тут захоплює життєвий матеріал в цілому його обсягові, стаючи різноманітнішим, хоч і раніше він не був одноманітний. Справляє враження його проста, але смаковита мальовничість: „... До мене прийшов спокій. Батько стоїть без картуза серед двору: гранчаста загоріла шия, а снігину з чуба вігер висмикнув“ (32 ст.). „Мати“ показує, м. и., що авторові її вже тісно в межах оповідання і що в нього є вже досить художнього та життєвого досвіду для більшої форми.

М. Доленго

Грицько Коляда. „Штурм і натиск“, поеми. Вид-во „Сім“, М. 1926, 94 стор., ц. 95 коп.; Прекрасний день, поеми, Вид-во „Сім“, М. 1926. 102 стор., ц. 1 карб.

Є в поета Грицька Коляди щось таке, що прихилив до себе. Може в цьому виявляється почасти вплив доданого до першої з названих книжок портрета (автографа нема). Симпатичний погляд, хвилясте (мабуть „золотокучері“ розкішне волосся, світле чоло. Славний хлопець т. Коляда. Перегортавши обидві книжки, всіма сторонами недостатні, розшукавши в них без труднощів ряд сторінок, що дратують своєю сміливістю, запізнілим новаторством, видимим недбальством, непростенною для поета, що поважає себе, пустотливістю і т. н. — все-ж кладеш їх од себе без поганого почуття на адресу т. Коляди. Нічого! Це мине, це через молодість. В одному місці поет каже про себе, що його „портфель від поем розбухає як коняка, об'ївшись соломою“. Будемо сподіватись, що з часом поет годуватиме свого пегаса не соломою, а вісмом.

Через цю молодість (прегарна прикмета, але її, як і кожную добру прикмету, не варто-б перебільшувати) бракує суцільності, бракує одности поетичному обличчю Коляди. Немає ще одного Коляди, а є кілька. Є, приміром, Коляда, насичений впливами Уїтмена, Маяковського та їхніх українських послідователів. Цей пише верлібром, що складається з коротких рядків, які мчать шаленим темпом. Знак оклику панує над усіма розділовими знаками. Теми — світова революція, місто, заводи, перемога природи технікою, радість життя, радість швидкості, радість свідомості бути за сучасника й учасника перевороту, що має світове значіння. Іноді — переказування чужих образів, іноді своє, що вирвалось із душі криком захвату й приваблює безпосередністю (див. „Рейс“ в „Шт. і Нат“).

Другий Коляда не має цієї буйної динаміки. Другий Коляда — сільський парубчак, що й досі з жалем згадує своє „голубе дитинство“, степи й ниви, серед яких він виріс і од яких пішов між каміння великого міста. Місто тягне його, як магніт, але трохи й лякає. В місті — багато незрозумілого й дивного. На щастя, місто, де він мешкає, не чуже, а своє — столиця пролетарсько-селянської держави. Своїм стилем цей, другий Коляда нагадує часами есеніна („Голубе дитинство“, „Пелюстки життя“), а з наших поетів найбільше Сосюру. В формі — жадних зусиль бути новатором; іноді — раптове споріднення з пісню (старою й сучасною); жадної (або майже жадної) „друкарської революції“ (проте, Коляда 1-й все-ж попрацював, переробляючи останні XII—XIII розділи поеми „Оленка“ на свій, не властивий Коляді 2-му лад). У цього Коляди є слова глибокі й щирі, чи розповідає він звичайні пригоди Оленки, Омелька та Льольки, чи згадує про роки громадянської війни або марить про Україну майбутнього, перетворену комунізмом і технікою.

Два перші Коляди — творять. Третій пустує. І його пустоє, на жаль поки-що роблять серйозний вплив на Коляду 1-го й на Коляду 2-го. В книжці „Штурм і натиск“ йому цілком належить окремий відділ „Місто дихає, динамічні поеми, плюс афоризми і образи“. Головна робота Коляди третього — писати вірші („він складає вірші, йому більш нічого не потрібно“). Віршами зводяться рядки, що заповнюють не цілком сторінку, а лишають на ній несиметричні чисті місця. Друга прикмета віршів — що кожний рядок починається з великої літери, незалежно від розділових знаків. Теми віршів — настільки-ж належать волі поетовій, як їхня форма. Ідеш вулицею — пиши про вулицю; перейшов на бульвар — про бульвар; увійшов до будинку — про будинок; в будинку є ватер-клозет — про ватер-клозет і т. д. Не можна не дивуватись, що відділ „Місто дихає“ має лише 20, а не 120, приміром, віршованих п'єс. Метода їх творити — дуже проста. В заголовку — тема. Приміром, „Кіно“. Далі — розвій теми — в стилі фраз із елементарного підручника чужої мови, для малих дітей. Вечером біля кіно багато світла. На афішах кіно цікаві малюнки. Л. Д. Троцький написав велику статтю про агітаційне значіння кіно. В залі кіно завжди повно люду. В кіно демонструють драми й комедії. Коли сеанс закінчується, всі розходяться по домішках і т. д.

Якщо зовсім нічого казати — можна вдатись до „друкарської революції“. Можна прочитати слово, поставлене в заголовку, навпаки, і це дасть матеріялу на два-три рядки. З слова „заводи“ — можна утворити „довози“. Можна перелічити літери, з яких складається слово „завод“. Надрукувати ці літери вертикальною колонкою, поставивши після голосівок знаки оклику. А на останку віддати один рядок просто літері А, написавши її разів десять. В цілому вийде — щось пародійне: на родія націляється, мабуть, в пролетарських поетів.

Ах, т. Гринько-Коляда! Навіщо ця трата паперу, часу й сил, молодих Ваших сил, якими Ви користуєтесь, як безрозумний марнотрат? Проти кого скеровано Ваш „Штурм і натиск“? Ви кажете про себе: „я син гранітно-бетонно-залізної класи“. Ми Вам віримо, але Ви самі частенько вбиваєте цю віру. На сторінках обидвох книжок раз-у-раз миготять заголовки: „Заводи“, „Машини“, „Індустрія“, ще раз „Індустрія“, ще раз „Завод“ — але читаєш ці поеми, і переконаєшся, що поет ще немає чого сказати про ці теми. Індустрія — коцохоста, „схопила за горло лісову могутність харкотинням і слинявям і слинявям матюком опоганила (пр. День 25), машини — залізі крокодимчинята, Донбас — камінний роєль, вугільна пісня, чорне поле печали, заводи — колеса, пася, молотки і т. и. Винайдені не без зусиль метафори іноді вдалі, іноді невдалі — але ясно, що не на цю тему витрачає поет поки-що своє справжнє натхнення. Не заводи й не машини в місті, яке його полонило, для нього головне. Зовсім іншим стає його тон і стиль, коли він береться за іншу тему: „благословляю тебе місто, твою розпусту та культуру“. Тема ця — Ж і н к а, і при тому, головним чином, повія. Коляда другий зумів сказати про неї, якщо й не зовсім оригінальне — то гаряче й щире слово („Жінка у фарбах“ — „Шт. і Нат.“, 7 — 9). Коляда третій не стільки почуває й переживає, скільки фіксує (його поеми — не поеми, фільми!). І повія — чи зустріває він її на бульварі, на Тверській, чи в театрі, в пиварні або ще де-інде — неминуча, головна фігура на його фільмах. Про машини не багато пощастило сказати поетові: про жіночі груди він не зміг вичерпати всього запасу, що є в його розпорядженні, метафор і на окремій сторінці („афоризми і образи, які дозволено вжити поетам) він (за окремими нумерами) вміщає ще кільканадцять. Груди — „мов кашкуки, або гнилі груші“ („Шт. і Нат.“, 33), груди — два сизих голуби, тримтять крильцями в кублі (59) — адже, кінець-кінцем, це конкретніше й більш доказове, ніж „золота, шовкова отава комун пурпурястих меду“ або „океани комун, що гогочуть, сміються на пурпурі рун“

Г. Коляда хоче „Епатувати“. Але кого? запитаємо ми ще раз. Читаеш поему про „воші“, „вони гарні, як Мадона Рафаеля“ („Шт. і Нат.“ 92) — і думаеш: та чи-ж знає взагалі т. Коляда, що таке Мадона Рафаеля? Здається, вік гадає, що це найкращий образ, щоб визначувати красу минулого, красу, дорогу буржуазному світові. „Визерунки на портсигарі бувають ліпші, ніж картини Рафаеля“. „Зліпці, намалюйте, напишіте поему“ „Жінка,“ Мадону Рафаеля — під ноги“ и т. д. Як не пригадати: Ну вдар раз, удар два, але не можна-ж до непам'яті“. Кінець-кінцем, поетичний словник т. Коляди не такий уже й багатий, як це здається на перший погляд. Якщо в ньому дуже рясно є хитрощів — іноді старомодною, іноді просто комічною властивості („я в вулкановім екстазі“ — Чупринка! Або: „Антрацит мого серця розгорівся до біла“) — то частенько дивує одноманітність, бідність словника т. Коляди. Полюбляє він, приміром, слово „золотий“. Дівчата — золотоокі, золотобуйні; волосся — золоте; осінь — золота, золота павутина; воші на тілі — золоте гроно! комуна — золоторога; людство — золота книга; в сонця — золота гойдалка; дитина хоче „бути воякою, тоб-то — телицею в золотих рогах;“ в майбутньому — золоті віки комун. золотоголові віки; пан, що пригноблює рабів — золотозубий; Льолька, одна з дівчих осіб поеми „День життя“ — золота, у неї золоті кучери, Омелькові вона — „Золотий шімпанзе і т. д. і т. д. не казати вже про „мрії золоті“ і про золоте сонце. Поет переконує нас, що він „вивчає життя і пише поемофільми:“ але не можна вивчати життя, не помічаючи різноманітності його фарб, не вишукуючи слів, щоб висловити цю різноманітність — писати „поемофільми“ не працюючи над ними.

Побажаємо поетові з меншою „задоволеністю“ ходити вулицями з портфелем, що розбух од поем. Ми-б не затримувались так довго на його книжках, коли-б вважали їх лише за пустоці. Поруч автора циклу „Місто дихає“ ми відзначили двох інших, безперечно здатних творити і надієдальних. Нехай т. Коляда не забуває, що справа поета, особливо за наших днів, справа серйозна й відповідальна, і що „слова поета суть його дела“.

О. Білецькій

Гр. Епік. На зломі. П'ять оповідань з робітничого життя. Державне Видавництво України, 1926, ст. 102.

1. „Івась пішов на боротьбу з бандою, яка заважала збиранню хліба до армії“ і охвірував своїм життям. Жертва лишилась невідома, тільки музей революції зберігає маленьку анкету, що колись заповнював Івась („Анкета“) 2. В четвертий жовтень зустрілися віч-на-віч два брати — бандит і комунар, і дізналися брати „що боротьба жалю не знає, боротьба не знає втоми, боротьба родичів не визнає („Брати“) 3. Чотири комунарки на стінах провінціальної в'язниці, в даліні од своїх, записувались не зрадить революцію і впали од руки денікінських кадюків „в чорну і тривожну ніч“. (В жовтневу ніч) 4. Малий Вася ждав, що батьки принесуть йому од царя коньки й черевики, не діждав і сам загинув на барикадах в вечір 9 січня (Вася) 5. Визволяючи своїх, робітниця Надія пожертвувала цноту своїм ворогам, — але їх, „двох“ революціонерів розстріляно і вона зрозуміла, що „воля наша не в благаннях! Право наше в перемозі силою“.

Такий зміст цих п'ятьох „робітничих оповідань“. Майже жодне з них не має чогось оригінального в сюжеті, а „Вася“ так-таки нагадує Еренбургову „Комунарову молоху“, немає нічого нового і в несміливому розгортанні сюжетного ходу, немає нічого оригінального і в манері письма.

Можна сказати загалом, що не вміє наша революційна молодь додержати художньої міри. Вона кипить прекрасним запалом до творчості, вона прагне прийняти своє слово класовим духом (це чудесно!), але це останнє підкреслюється надто яскраво, без потреби гостро, забуваючи, що художніми засобами можна дати витончено, коли не цілковиту безсторонність авторів, то таку потрібну і таку сильну в цій царині ілюзію художньої безсторонності. Бо-ж маємо час витонченої ідеологічної боротьби, високого художнього впливу. Такий дух часу, така його вимога.

Хиби ці є і в Епіка, і в Іванова, у багатьох.

Хибує наш час і наші сучасники на надзвичайність — прагнення прості речі називати не просто, охвірувати простотою і дати бундючну манерність. І цим позначена Епікова книжечка. („Колеса знову танцювали на шпалах, стверджуючи його оповідання“... „—... струнами на скрипці рипіли нерви“ і т. и. дуже багато, заряснено кожну сторінку).

Проте, почувасться, що пише ці рядки рука художника. Хай ще він тільки починає, але початок цей свіжий, повний неспокоїної любови до слова, початок слабенський, але глибоко вірний. А найхарактерніше в Епіка, це його ритмічність, та риса в нашій молодій літературі, що має її небагато письменників. (Арк. Любченко, І. Сенченко) Ця ритмічність оживляє ту епоху „буйних днів“, коли пружинилось усе життя і мчало з божевільною швидкістю.

Є окремі рядки хороші. Але в усій книзі вони стоять самотніми якимись гарними квітками серед буйної дикої трави.

Певна річ, зростаючи, художник зілє революційний зміст із повновзвучною формою, споїть, перекує і дасть, безперечно дасть, досконаліші твори. Вірнішою рукою напише про більші речі.

А нині він дає, що в силі дати тепер. Що можна читати. Децю навіть з приємністю.

Сам. Кожушко

Петро Голота. — „Степи — заводи“. Поезії (Спілка селянських письменників „ПЛУГ“) ДВУ, 1925, стор. 31, ціна 25 коп.

Ант. Лісовий. — „Гасла“. Поезії. ДВУ, 1925, стор. 39, ц. 20 коп.

Обидва автори цих чепурно виданих збірок, надзвичайно революційні, але революційність їх далі холодних беззмістовних слів не йде. Якось по-інтелігентському вони підходять до робітника. Робітник у авторів завжди обідраний, не робітник, а якийсь босяк, а вже що над всяку музику робітники більше люблять гуркіт машин, так того автори твердо переконані, так само як і того, що робітника хлібом не годуй, а дай йому мазуту. Ця романтика дуже нагадує „барашков с бантиками“ на шії та „пастушек в кринолинах“ вісімнадцятого століття, тільки з тією різницею, що романтика ця в наших авторів перелицьована на „пролетарський“ лад. Авторів задовольняють свої смаки шляхом вимазування робітників фабричною сажою та мазутом (теж своєрідні „бантики“) і вихваляють працю робітника, ні разу її не скуштувавши:

... Не квітів пахощі, а горнів
Ми будем пить!
Від плуга — стали ми до горнів,
Створили музику машин, —
А в ній зіллялись сміх і стогін
В чудовий ритм.

(Ант. Лісовий)

Коли-б мені надали право карати за такі вірші, я-б посадивив А. Лісового, що певно крім сільської кузні нічого „індустріального“ не бачив, місяців на два клипати парові казани, щоб він зазнав того „чудового ритму“...

Щоби йти в заводській стіні,
Гудок розбудив мене в 7.
Ет, байдуже,
Що порватий картуз
І розлізлися боти —
Іду на роботу.

(П. Голота)

„Ти, дядьку, дрова рубай, а я буду хекати“, казав анекдотичний циган, якого в даному разі наслідує П. Голота...

„Голота лине
На обрій в гору
Аж любо дивиться,
Як ранок рожевий
Фарбує обличчя голоті...“

Автор, як бачите, естет. То дарма, що до обрїю, за його вказівками, треба йти вгору... Буває гірше, коли наприклад у Жигалка (в ч. 10 „Черв. Шл.“) обрїю описується під „житом“. Всякі пригоди трапляються навіть з обрїями... Погано те, що

писання авторове безпомічне і убоге і не дає жодних надій, що коли-небудь воно зробиться краще:

То нічого, що я босий,
За те боротись хочу;
Ось вигострю в заводі косу
Й напанахаю в степу трави
Вквітчати шлях робочий.
З фабричних димарів
Візьму їдкого диму
Та в панській уми,
В гадючі очі кину...

(П. Голота)

Індустрійна „благонамеренність“ автора доходить до того, що він навіть косу ходить гострити в завод, наперекір індустріjno-відсталим дядькам, що тримаються архаїчного способу точити косу вдома...

Або:

... „Двері на ниточках,
Нічого ждати!
Хлинула маса
Двері ламати...“

(П. Голота)

А навіщо ті двері ламати, коли вони „на ниточках“, автор не пояснює.

... Як віск на огні,
Розтанула весна на килимах зелених,
І літо дихало, як піч паровика в заводі,
Котлами сонцевими їжі наварило
Тай завагітніло,
І осінь породило.

(П. Голота)

Наварить собі отак їжі то й матимете неприємність...

І це на 9 році революції, і художня обкладинка і марка ДВУ.

Версіфікаційно грамотніший за П. Голоту А. Лісовий, але не настільки, щоб треба було його вірші друкувати.

Сполука братніх двох заліз
Серця і молота — довічна!
Ми йдемо з ними в комунізм,—
Цей шлях величний!

Шапки геть з голів!

Великий тут — між нас! Мое про нього слово, —
Керманч корабля: він нас між бур провів
До вічного, останнього, святого.

Жаль стає ограбованого В. Чумака:

Молот і плуг. Єднанням
Братніх заліз
Викуєм зорю останню:
Соціалізм...

(А. Лісовий)

А Ленін звичайно „керманч корабля“, недарма - ж це оригінальне порівняння можна прочитати у всіх вітринах Церобкоопу в день революційних свят, різниці тільки та, що чесні трудовники кооперації не вважають себе за поетів...

Оре А. Лісовий землю у віршах не инакше, як електротрактором, яких, як відома, на Уманщині ще ніхто й не бачив. Та то дарма, адже і „прапорів струни“ автор ніколи не чув, а пише:

В місті свято — день Комуни
 (Прапорами уквітчано небо!)
 Торкне вітер прапорів струни:
 Звуки — просто в серце до тебе!

(А. Лісовий)

А вже що до радіо - хвиль, так вони не инакше у А. Лісового, як „всім, всім, всім“:

Радіо - хвилі доносять
 всім:
 — Досить!
 всім:
 — Робітництво, слухай!
 всім:
 — Іскри в пожежу роздмухай!..

(А. Лісовий)

Про це - ж В. Елан написав, коли не помиляюся, 1920 року і далеко краще. П. Голота та А. Лісовий, не вважаючи на свою молодість, жодного свіжого слова не знайшли, жодного оригінального образу не створили, хоч і багато в них отих „благих намерень“, про які поет (Пастернак) каже:

„Благими намереннями вимощен ад,
 Укоренился взгляд,
 Что если вымостить ими стихи, —
 Простятся все грехи...“

За самі „благія намерення“ ми не можемо вважати Голоту та Лісового за поетів. Роблять вони нікому непотрібне діло, невдало переказуючи те, що вже давно сказали дійсні поети...

Звичайно, виносимо цей суворий присуд не за учневу віршову техніку, — техніку „дело наживное“, а за те, що жоден з них не дав навіть натяку на оригінальне, свіже художнє мислення. Поета можна побачити і в кострубатих, технічно неграмотних віршах, але у віршах Голоти і Лісового „поезія й не почувала“, а її місце заступає набридлий штамп, стертий по всіх золотоношах за 9 років революції...

О. Слісаренко

Антін Павлюк. Життя. Прага. Накладом Петра Гладуна. 1925. 80 стор. in 8°.

Досі цього поета знали ми (на „Великій Україні“) з поодиноких його поезій. Ця збірка його творів за 1924 — 5 р.р. вперше показує нам його на весь зріст. Голвна тема збірки, як сказано її назвою, є життя, не просто, а з великої літери, життя, як ідеологія. Отже всю книжку перейнято здоровим, іноді революційним оптимізмом, завжди активним, бадьорим і завжди трохи резонерським. Поет, захоплючись, міркує.

„Все! — Цілий світ, — як чину казка, руху — та ясних, творчих сил одвічна жага!“ і тільки зрідка малює. Лірика Ан. Павлюка філософська, як показують уже самі назви поезії: Нове Життя, Новий Шлях, Пісня Боротьби, Нова Земля то - що.

Філософія книжки намагається бути по - перше життєвою, а по - друге новою. Проте поетові міркування наближаються переважно до старої епікурейської мудрости.

„Глибокого спокійного життя, міцної, мудрої, земної вкрай людини так чую, чую хід...“

Ан. Павлюк — поет обдарований і писати вміє, так що з усім своїм обов'язковим життєвим оптимізмом він не став одноманітний. Приємно бачити, що всі поезії книжки старанно оброблено. Стиль поезії Ан. Павлюка єсть якоюсь одміною ідеалістичного стилю і дуже близький до символізму. Поет виховувався, очевидно, на символістичних зразках і ще досі йому не тісно в межах символістичної умовности. Відходить од символізму він у напрямку не такому, як більшість наших тутешніх поетів, а в своєму власному, збільшуючи кількість абстрактних слів у поезії. Ритм

8388
БІБЛІОТЕКА
28264. Правління Спілки
Ред. Письменників
Інв. № 44070

поезії в А. Павлюка трохи розтягнений, він зчаста затыгає рядок далі, як треба, але безумовно музичний і відповідає змістові.

... Кожен рік в нас, поетів, має свій розмір,
Свої рими, звороти та словник" (ст. 14).

В поезії, що з неї ми взяли цитату, є хороша характеристика сучасної європейської ситуації.

„Тихо. Тихше. Європі хочеться спати і боїться Європа страшного, зловісного сну“.

М. Д.

М. І. Яворський. Нарис історії України. ч.ч. I і II. Державне Видавництво України. 1925 р. Ціна кожної частини по 65 к. Видання третє (I ч.) і друге (II ч.), стор. 174 + 164.

Проф. М. І. Яворський видав дуже потрібну на Україні книжку — підручник української історії в маркєвському освітленні. На цю книжку є великий попит, вона дуже поширена на Україні серед учнів і навіть викладачів. Це, певна річ, накладає на автора її обов'язок — пильно стежити за новою літературою, уважно ставитись до всяких запитань і вказівок, обережно вживати кожного слова, кожного факту, кожного висновку. Тому, гадаю, авторові дуже цінні й цікаві будуть всякі сумніви і непорозуміння, які викликає у читачів його підручник. Із цих міркувань я й хочу звернути увагу автора „Нариса“ на деякі питання, зачеплені в його книжці. Перш за все автор притримується т. зв. „норманської“ теорії походження князівської влади на Україні і збудування великої монархії „Руси“ в X в. „від Волги на сході“ „до Кракова й Прусії на заході“, „від Балтики на півночі до Чорного моря на півдні“. У мене тут виникає запитання: чи можна, стоючи на маркєвському ґрунті, вірити в можливість утворення тоді такої монархії і при тому „зайдами-варягами“? Чи не є така монархія — велике, тенденційне перебільшення і чи не слід шукати для з'ясування Київської держави, її утворення і існування, участі — і активної — міцнішого, більш розвиненого торговельного капіталу, ніж це було у мандрівників здаєка — „варягів“?

Де-яку допомогу в з'ясуванні дійсних розмірів Київської держави того часу дають досліді відомого академіка Шахматова, а присутність міцного торговельного капіталу ми помічаємо значно ближче до Києва, ніж далеко і більш войовнича, ніж торговельна Скандинавія (напр. Хазарія або Візантія).

Друге запитання: чому автор надає таке негативне значіння нападам на Київську Русь печенігів та половців і так позитивно ставиться до нападу татар? Чи не маємо ми більше відомостей про близькі стосунки Київської Русі з половцями ніж з татарами, і чи можемо ми повірити, щоб татари не забирали в полон з собою, напр., невільників — смердів? Чи не було наслідком „татарщини“ дуже значне спустошення і занепад Київської Русі і чи не бачимо в слідуєчій за XIII віки ворожнечі і боротьби українського населення проти татар? Крім того, викликають запитання твердження автора про спільне — „антєське“ походження східного славянства, про походження козацтва й інші. Крім низки подібних запитань я хотів-би звернути увагу автора на деякі окремі дрібниці, які слід було-б виправити: на стор. 40 — „сармати оселили цю територію“ „2500 років тому“ і „були переважно хлібороби“ (порівняй у М. Ростовцева — „Скифія і Боспор“, Ленінград, 1925 р.); на стор. 45 — „кривичі в XI в.“ дали „початок Ростовській та Суздальській землі“; на стор. 68 — деревлянського князя Мала віднесено до епохи VIII-IX в.в.; на стор. 77 оповідається про „дійсний похід Олега в 913 р. на береги Каспійського моря“ (хоча автор тримається літописного погляду на Олега); на стор. 80 — „у Києві та Тмуторонані в половині IX ст. були вже християнські церкви й громади“, на стор. 81 — „азбука, яку в половині XI ст. склали Кирило та Методій“; на стор. 102, оповідаючи про Київську революцію 1113 р., автор каже, що Князя Святополка „були-б вбили, коли-б не втік“ (як відомо, він помер перед революцією) — й т. и.

Було-б дуже бажано, щоб проф. Яворський, зібравши побільше запитань і сумнівів своїх читачів, переглянув для нового видання свою книжку, яка від того стала-б ще цінніша і корисніша для шкільного вжитку.

Вол. Пархоменко

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Харків, Спартаківський пров., № 3

В книгарнях Держвидаву України є такі книжки

Українською мовою

КЛАСОВА БОРОТЬБА

- Христюк П. Нарис історії класової боротьби та соціалізму.
Том 1-й. Доба початку капіталістичного господарства.
Ціна 1 крб. 50 коп.
- Христюк П. Нарис історії класової боротьби та соціалізму.
Том 2-й. Буржуазні революції й наростання робітничого
соціалістичного руху. Ціна 1 крб. 60 коп.
- Христюк П. Нарис історії класової боротьби та соціалізму.
Том 3-й. Ідеологічне й організаційне підготовлення проле-
таріату до повалення буржуазії. Ціна 2 крб. 30 коп.
- Кавтський К. Класові інтереси. Ціна 15 коп.
- Яворський М. Історія боротьби клас на Україні. Начерк
лекцій, читаних у вищій партійній школі. Ціна 5 коп.
- Бухарін Н. Криза капіталізму та комуністичний рух. Ц. 50 к.
- Павлов Б. Пролетарська боротьба в Росії до революції 1905 р.
Ціна 10 коп.
- Троцький Л. 1905 рік. Ціна 1 крб. 50 коп.

ІСТОРІЯ РКП(б) І КОМІНТЕРНУ

- Батурін Н. Нарис історії соціал-демократії у Росії. Ц. 30 к.
- Бубнов А. Основні моменти в розвитку комуністичної партії
у Росії. Ціна 15 коп.
- Лядов М. Н. Історія розвитку російської комуністичної партії
(1898—1923 рік). Ціна 40 коп.
- Равич-Черкаський. Коротка історія комуністичної партії
України. Ціна 32 коп.
- Рязанов Д. Плеханов і група „Освобождение труда“, переклад
з рос. Ціна 35 коп.
- Каменев Л. В. Історія партії комуністів у Росії і В. І. Ленін.
Промова. Ціна 10 коп.
- Каганович. Як побудовано РКП(б). Ціна 20 коп.
- Покровський М. Нарис з історії революційного руху в Росії
XIX та XX віків. Курс лекцій. Ціна 65 коп.
- П'ятий всесвітній конгрес Комуністичного Інтер-
націоналу. Тези, резолюції і постанови. Ціна 60 коп.
- Програма й статут РКП(б). З докладами Бухаріна й Леніна
на VIII-м з'їзді партії. Ціна 25 коп.
- Радиш В. Другий Інтернаціонал і світова війна (1914—1918 р.).
За резолюціями, маніфестами, деклараціями, відозвами й

керуючими статтями центральних партійних і професійних органів. Ціна 30 коп.

Шелавін К. Робітнича класа та її партія (історія Р. К. П). Випуск другий. Ц. 85 коп.

Російською мовою

РЕВОЛЮЦІЙНИЙ І РОБІТНИЧИЙ РУХ

Балабанов М. История революционного движения в России. От декабристов к 1905 году. Цена 1 руб. 90 коп.

Балабанов М. Очерки по истории рабочего класса в России. Часть I. Крепостная Россия. Цена 1 руб. 20 коп.

Балабанов М. Россия и европейские революции в прошлом. Вып. 1. Россия и Великая Французская революция. Ц. 40 коп.

Балабанов М. Россия и европейские революции в прошлом. Вып. 2. Революция 1848 года. Цена 75 коп.

Балабанов М. Россия и европейские революции в прошлом. Вып. 3. Парижская коммуна. Цена 60 коп.

Фриче В. Очерки истории мирового рабочего движения. Рабочее движение в России. Цена 30 коп.

Южно - российский союз рабочих. Сборник статей и материалов под редакц. Н. М. Осиповича. Цена 1 р. 10 к.

Южно - русские рабочие союзы. Сборник статей под редакцией и со вступит. статьей М. Равича - Черкасского. Цена 1 руб. 50 коп.

ІСТОРІЯ РКП(б) І КОМІНТЕРНУ

Первый съезд РСДРП. Сборник статей и материалов под ред. В. А. Алгасова. Цена 90 коп.

Равич - Черкасский М. История коммунистической партии большевиков Украины. Цена 2 руб.

ПЕРШИЙ З'ЇЗД КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ БІЛЬШОВИКІВ УКРАЇНИ

5-го — 12-го июля 1918 года. К пятилетнему юбилею (1918 — 1923). Статьи и протоколы съезда. Цена 90 коп.

Гуревич А. Возникновение и развитие Коммунистического Интернационала. Материалы. Цена 20 коп.

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНИЙ ВІДДІЛ

Харків, Спартаківський пров., № 3

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ВІДДІЛ ПОШТОВИХ ВІДПРАВЛЕНЬ

Харків, вул. 1-го Травня, № 17

== Філії ДВУ по всіх округових містах України ==

